

Miljøministeriet
Miljøstyrelsen

Strategi for Forvaltning af Truede og Rødlistede Arter 2023

Indhold

1.	Indledning	3
2.	Formål	4
3.	Sammenfatning	5
4.	Definition af truede og rødlistede arter	7
5.	Den eksisterende forvaltning og strategi for fremtidig forvaltning	9
5.1	Juridisk beskyttelse af arter og deres levesteder	9
5.2	Genopretning og forbedring af levesteder	11
5.3	Overvågning	14
5.4	Regulering af presfaktorer	15
	Bilag 1.Oversigt over eksisterende virkemidler	16
Bilag 1.1	Beskyttelse af arter og deres levesteder	16
Bilag 1.2	Genopretning og forbedring af levesteder	21
Bilag 1.3	Overvågning	24
Bilag 1.4	Regulering af Presfaktorer	26
	Bilag 2.Oversigt over tilskudsordninger på private og kommunale arealer	29
	Bilag 3.Forvaltning af rødlistede arter og deres levesteder på statsejede arealer	33
Bilag 3.1	Miljøministeriet Naturstyrelsen	33
Bilag 3.2	Forsvarsministeriet Ejendomsstyrelsen	44
Bilag 3.3	Kirkeministeriet	45
Bilag 3.4	Transportministeriet	45
	Bilag 4.Lovgivning og forvaltning vedr. rødlistede arter og deres levesteder i andre ministerier	46
Bilag 4.1	Fødevareministeriet Landbrugsstyrelsen	46
Bilag 4.2	Ministeriet for Fødevare, Landbrug og Fiskeri	49
Bilag 4.3	Energistyrelsen	51
Bilag 4.4	Transportministeriet	53
Bilag 4.5	Bolig- og planstyrelsen	53
	Bilag 5.Afrapportering af projektet ”A2P”	55
	Bilag 6.Oversigt over forvaltningsplaner	56
	Bilag 7.Oversigt over de danske arters trusselskategorier på tværs af de internationale rødlistes	59
	Bilag 8.Vigtige levesteder for rødlistede arter i Danmark	60

1. Indledning

Verden står i en biodiversitetskrise, og sikring af biodiversiteten er i fokus både globalt og i EU. Under Biodiversitetskonventionen forhandles i disse år en ny aftale på plads blandt andet med fokus på mere naturbeskyttelse. Ligeledes har EU's kommende biodiversitetsstrategi fokus på at sikre, at vores biodiversitet beskyttes og genoprettes. Det skal ske gennem udpegning af beskyttede og strengt beskyttede områder, såvel som naturgenopretning. Disse indsatser skal gavne tilstanden for biodiversiteten herunder beskyttelsen af de truede og sårbare arter.

Forvaltning af arter og deres levesteder er således en væsentlig opgave, men også en udfordring både for kommunerne og for staten. De hjemmehørende arter i Danmark er under pres på grund af bl.a. fragmentering af levestederne, klimæændringer, miljøforurening og spredning af invasive arter. Mange arter er i tilbagegang, og flere arter forsvinder eller bliver truede. Nogle arter er blevet så sjældne og truede, at der skal gøres en særlig indsats, hvis man vil bevare dem som en del af den danske natur.

I Danmark findes der ca. 36.000 plante-, svampe- og dyrearter, hvoraf 4.439 arter er rødlistede. De rødlistede arter bliver grupperet i kategorierne "regionalt uddøde" (RE), "kritisk truet" (CR), "truet" (EN), "sårbar" (VU) "næsten truet" (NT) og "utilstrækkelig data" (DD). En registrering som truet art på rødlisten medfører ikke automatisk nogen særlig beskyttelse af arten, da der ikke er knyttet lovgivningsmæssige forpligtelser til rødlisten. Rødlistede arter har derfor ikke nogen juridisk status.

Truede og beskyttede arter søges bevaret for at opretholde Danmarks biodiversitet og for at opfylde internationale aftaler i Biodiversitetskonventionen (CBD), Bonn-konventionen (CMS), CITES og Bernkonventionen samt EU's Habitat- og Fuglebeskyttelsesdirektiver såvel som nationale planer og lovgivning. Det statslige fokus er navnlig rettet mod EU-forpligtelserne for arter omfattet af habitat- og fuglebeskyttelsesdirektiverne og havstrategidirektivet. Det har også sammenhæng til EU's biodiversitetsstrategi herunder arbejdet med naturgenopretning, og i nogen grad mod arter omfattet af øvrige internationale konventioner og arterne på den danske rødliste.

Antallet af sager om arter, der giver anledning til konflikt mellem beskyttelseshensyn og andre interesser stiger. Sagerne er ofte juridisk og administrativt komplicerede, og der er behov for nye værktøjer, som kan give mere langsigtede og effektive løsninger, som giver myndighederne mulighed for at prioritere og bruge midlerne dér, hvor det giver biologisk og samfundsøkonomisk størst effekt.

I kapitel 4 findes en sammenfatning, som kort redegør for de vigtigste strategiske overvejelser. Disse uddybes i kapitel 6, hvori den eksisterende forvaltning også analyseres. Der findes desuden en oversigt over eksisterende forvaltning i bilag 1, herunder lovgivning, som anvendes til forvaltning af arter, både på offentlige og private arealer.

2. Formål

Formålet med en national strategi for forvaltning af truede og rødlistede arter er at fastlægge en ramme for artsforvaltningen og forbedre status for truede og rødlistede arter. Strategien vil dække både terrestriske og marine truede og rødlistede arter, truede og rødlistede arter knyttet til ferskvand og tage højde for arter, der fremgår af nationale, EU- eller regionale rødlistor.

Følgende emner adresseres konkret af strategien.

1. Strategien beskriver de eksisterende generelle principper for, hvordan myndighederne forvalter rødlistede arter, herunder prioriteringer.
2. Strategien kortlægger nuværende virkemidler med henblik på at identificere, hvor der kan være behov for justeringer og yderligere tiltag herunder fjernelse af negative og fremme af positive incitamentter i forhold til at forbedre status for rødlistede arter i skovene, i havet og i det åbne land, herunder vilde bestøvere.
3. Strategien indeholder forslag til nye administrative værktøjer og forvaltningstilgange, der kan give bedre og mere effektive løsninger i forvaltningen af truede og rødlistede arter, herunder forholdet mellem artsbeskyttelse og andre samfundsinteresser.
4. Strategien indeholder forslag til at styrke forvaltningsrammen, således at der generelt ifm. projekter på land og på havet, i højere grad bliver taget hensyn til truede og rødlistede arter og deres levesteder, således at der skabes størst muligt synergi på tværs af natur og miljøprojekter og ift. den øvrige arealplanlægning.
5. Strategien understøtter Danmarks bidrag til arbejdet under FN's Biodiversitetskonvention herunder kommende globale naturmål samt målsætningerne i EU's Biodiversitetsstrategi. Endvidere søger strategien inspiration i IUCN's guidelines for species conservation planning.
6. Strategien inkluderer indsatser til fremme af levevilkår for truede og rødlistede arter i private haver og byområder.

Til udarbejdelse af strategien for forvaltning af truede og rødlistede arter er der afsat 2 mio. kr. i 2021-2022 og 0,2 mio. kr. årligt i 2023-2024.

3. Sammenfatning

Der er allerede igangsat en lang række initiativer på statslige arealer til fordel for den vildere natur. Regeringen har afsat over 950 mio. kr. til blandt andet udlæg af urørt skov, nationalparker på Naturstyrelsens arealer og til forbedring af havmiljøet i perioden 2021-2024. Derudover er der afsat over 1,4 mia. kr. til kommunale og private tilskudsordninger med direkte og/eller indirekte naturforbedrende formål i 2022. Hertil kommer en forøgelse med 271 mio. kr. årligt fra 2023, som følge af CAP23.

På statslige og private arealer er der taget initiativ til omlægning af landbrug til naturarealer (herunder skovrejsnings- og klima-lavbundsprojekter), LIFE-naturgenopretningsprojekter og en lang række andre initiativer, som vil få stor betydning for de rødlistede og truede arter i fremtiden.

I bilag 1 findes en oversigt over eksisterende forvaltning, herunder lovgivning, som anvendes til forvaltning af arter, både på offentlige og private arealer.

Med strategien peges der på følgende forvaltningstiltag:

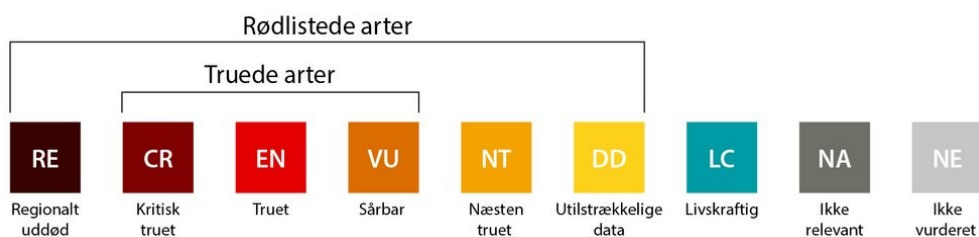
- **Tværministerielt dialogforum:** Der er allerede afsat mange ressourcer til mere og bedre natur, og derfor vil selv en mindre tilretning af forvaltningen med større fokus på biodiversitet kunne få stor betydning for truede og rødlistede arter. Et led i det er etableringen af et dialogforum mellem myndigheder samt dialog med eksperter og interessenter, der sammen drøfter grundlaget for tilretning af forvaltningen. Dialogen kan være med til at sikre, at der i højere grad tages hensyn til biodiversitet, og at forskellige myndigheders indsatser sammentænkes. Det er i den forbindelse særligt vigtigt at skabe positive incitamenter for de enkelte lodsejere, så det bliver attraktivt at gøre en indsats for naturen. Der skal desuden ses på muligheden for at fjerne eventuelle negative incitamenter forbundet med forekomst af beskyttede arter på ens ejendom. Miljøstyrelsen undersøger mulighederne for at etablere et tværministerielt dialogforum, som kan gennemgå de vigtigste forvaltningsområder og tilskudsordninger i løbet af i 2023 og 2024.
- **Dynamisk justering af fredningsstatus for enkelte arter:** Miljøstyrelsen undersøger behovet for at foretage en revidering af de nationalt beskyttede arter på artsfredningsbekendtgørelsens bilag 1 og bilag 2. Herunder vil det blive belyst, om der er faglige begrundelser og behov for en fortsat beskyttelse af en art, eller for at tilføje andre arter til listen, hvor en beskyttelse kan have en positiv effekt på artens leveforhold.
- **Øget hensyn til habitater og potentielle levesteder for truede arter i miljøvurderinger:** Kortlægning af truede ikke-beskyttede arter fylder almindeligvis ikke meget i udarbejdelsen af miljøvurderinger. Miljøstyrelsen vil undersøge, om vurderinger af anlægsområdets værdi som habitater og potentielle levesteder for truede arter, kan vægtes højere, således at der i større omfang tages hensyn til, om anlægs- og infrastrukturprojekter har væsentlig indvirkning på truede arters levesteder. Indtil der foretages en dansk rødlistevurdering af de marine arter, anbefales det at bruge data fra HELCOM's rødliste og OSPAR's beskyttelsesliste ved udarbejdelse af miljøvurderinger ifm. med marine planer og projekter. HELCOM's rødliste er baseret på vurderinger af arter, som findes i Østersøen, Kattegat og indre danske farvande, mens OSPAR-konventionen beskytter det marine miljø i det Nordøstlige Atlanterhav.

- **Øge dataindsamling ved hjælp af citizen science:** I tillæg til den statslige NOVANA overvågning vil data indsamlet vha. Citizen Science og Arter.dk i stigende grad spille en vigtig rolle i forvaltningen af de rødlistede arter i fremtiden. Miljøstyrelsen vil undersøge behovet for at styrke formidlingen om mulighederne for borgerdeltagelse gennem indberetning og om værdien af de data, som indberetningerne tilvejebringer.
- **Fællesfaglig biodiversitetsplatform:** Miljøministeriets kampagne 'Sammen om et VILDERE Danmark' (DKVild), har motiveret og inspireret danske borgere og kommuner i kampen for mere vild natur. DKVild-kampagnen har skabt et vigtigt momentum i lokal naturforvaltning, som bør fastholdes, efter at konkurrencen er afsluttet i efteråret 2022. Miljøstyrelsen vil derfor undersøge, om der kan skabes en platform for fortsat erfaringsudveksling mellem kommuner og borgere.
- **Opdatering af handlingsplan for invasive arter:** En af de presfaktorer, som truer de hjemmehørende arter, er den stigende introduktion af invasive arter i Danmark. Miljøstyrelsen vil, som led i forvaltningen af invasive arter, revidere handlingsplanen for invasive arter med formålet at skabe tiltag, som skal begrænse den negative påvirkning fra invasive arter på den danske arts mangfoldighed.

4. Definition af truede og rødlistede arter

Rødlisten er en oversigt over vurderinger af dyre-, svampe- eller plantearters risiko for at uddø. Arternes risiko for at uddø vurderes på baggrund af internationale regler og kriterier, som fastættes af den internationale naturbeskyttelsesorganisation IUCN, the International Union for Conservation of Nature (fremover IUCN). Den danske rødliste indeholder information om, i hvilken grad en dyre-, svampe- eller planteart, er i risiko for at uddø i Danmark indenfor en relativ nær fremtid. Det gøres ved, at eksperter inddeler arterne i syv kategorier efter deres status i den danske natur: Regionalt uddød (RE), Kritisk truet (CR), Truet (EN), Sårbar (VU), Næsten truet (NT), Utilstrækkelig data (DD), Livskraftig (LC).

Den danske rødliste bliver udarbejdet af Institut for Ecoscience ved DCE - Aarhus Universitet. Formålet med rødlisten er at skabe et redskab, som kan bruges til at vurdere den nuværende status og udvikling af mangfoldigheden af arter i Danmark. Opdateringen af den danske rødliste i 2019 viste, at 41,6 procent af alle rødlistevurderede arter falder ind under en af de seks kategorier RE, CR, EN, VU, NT og DD. Disse seks kategorier kaldes til sammen "rødlistede arter" (se figur 5.1). Arter i kategorierne "kritisk truet" (CR), "truet" (EN) og "sårbar" (VU) betegnes desuden som truede arter, og de udgør 17,3 % af de rødlistevurderede arter. Sammenlignet med den foregående opdatering af rødlisten fra 2010, er flere vilde dyr, svampe og planter nu i risiko for at uddø fra Danmark.

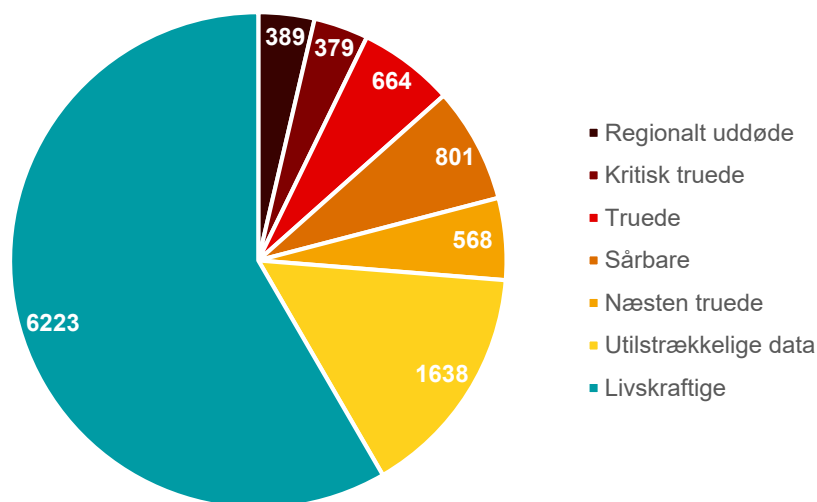

Figur 4.1 Oversigt over gruppering af rødlistekategorierne, kilde AU (<https://ecos.au.dk/forskningraadgivning/temasider/redlistframe/om-roedlisten/roedlistekategorierne>)

Ud over de nationale rødlister har IUCN udarbejdet en global rødliste, og dertil findes der også en række regionale rødlistes. Europa-rødlisten omfatter for eksempel arter i hele det geografiske Europa i modsætning til EU-listen, som kun medtager arter i de 27 medlemslande. En række af de marine danske arter forekommer på HELCOM's rødliste og OSPAR's liste over beskyttede arter. HELCOM's rødliste¹ er baseret på vurderinger af arter og naturtyper, som findes i Østersøen, Kattegat og indre danske farvande, mens OSPAR konventionen beskytter det marine miljø i den nordøstlige del af Atlanterhavet. OSPARs beskyttelsesliste er baseret på nomineringer fra medlemspartner og eksperter, og er primært fokuseret på de arter og levesteder, som de anser for at have behov for prioriteret beskyttelse. Fælles for alle rødlistes, undtagen OSPAR's liste, er at de følger IUCN's retningslinjer. Processen, hvori arter bliver rødlistevurderet, vil dermed være ens for alle rødlistes, og data vil derfor også kunne sammenlignes og til en vis grad genbruges på tværs af rødlistes. Arter kan dog være henført til forskellige trusselkategorier på forskellige regionale rødlistes, da den geografiske afgrænsning er afgørende i vurderingen.

¹ HELCOM's rødliste er under opdatering frem til år 2024

Ud over de rødlistevurderede arter vil der også blandt de ikke-vurderede findes arter, som vil kræve særlig forvaltningsmæssig opmærksomhed pga. deres trusselsstatus. Disse arter vil også blive omfattet af denne strategi i takt med, at forvaltningen forbedres for rødlistede arter. Det gælder særligt for de marine arter, hvoraf størstedelen endnu ikke er blevet rødlistevurderet.

Figur 4.2 Fordeling af rødlistevurderede arter i forskellige rødlistekategorier, kilde AU (<https://ecos.au.dk/forskningraadgivning/temasider/redlistframe/roedliste-2019/roedlistestatus>).

Den Danske Rødliste omfatter 10.662 arter ud af ca. 36.000 arter, dvs. omtrent en tredjedel af alle arter i Danmark.

Af de rødlistevurderede 10.662 arter er:

389 arter regionalt uddøde (RE)

379 arter er kritisk truet (CR)

664 arter er truet (EN)

801 arter er sårbare (VU)

568 arter er næsten truet (NT)

1.638 arter er henført til kategorien utilstrækkelig data (DD)

6.223 arter er livskraftige (LC)

Udover ovenstående, er 2.614 arter rødlistebehandlet, hvoraf 2.483 arter er vurderet "ikke relevante (NA)", da de optræder tilfældigt eller er under etablering. Yderligere 131 arter, inden for de artsgrupper der er med på rødlisten, er ikke vurderet (NE).

5. Den eksisterende forvaltning og strategi for fremtidig forvaltning

I dette kapitel vil udvalgte love, tilskudsordninger, forvaltningsplaner, anbefalinger mv. blive analyseret ud fra et forvaltningsmæssigt perspektiv. Formålet er at identificere nye tiltag, der kan skabe synergi mellem tiltag i den eksisterende forvaltning og derved opnå merværdi. De væsentlige tiltag i kapitlet er rettet mod både terrestriske og marine truede og rødlistede arter samt truede og rødlistede arter knyttet til ferskvand.

Kapitel 5 tager afsæt i en række tiltag, som alle på hver deres måde kan bidrage til at genoprette og forbedre de truede og rødlistede arters levesteder. Forvaltningen bør i videst muligt omfang baseres på, at der skabes positive incitament for relevante lodsejere, så det bliver attraktivt at gøre en indsats for naturen. Denne strategi fokuserer på at skabe bedre rammer for de truede og rødlistede arter. Det kan blandt andet ske ved at skabe mulighed for udveksling af individer mellem bestandene og gennem tiltag, som giver isolerede bestande bedre mulighed for at sprede sig. Mere og bedre natur handler om, at der skabes mere plads og mulighed for at genskabe naturlige processer, samt flere spredningsmuligheder, samt at levestederne får et kvalitativt løft.

5.1 Juridisk beskyttelse af arter og deres levesteder

Levestederne er overordnet præget af mangel på plads og naturlige processer, samt ringe muligheder for, at arterne kan sprede sig. I bestræbelserne på at beskytte og fremme de rødlistede arter, skal der fokuseres på arternes levesteder. For bedre at bevare eksisterende levesteder, kan et tiltag derfor være, at tage yderligere hensyn til netop arternes levesteder i miljøvurderinger. Det kan også komme på tale at forstærke den juridiske beskyttelse af enkeltarter. Denne mulighed bør dog anvendes restriktivt, da en ukritisk juridisk justering af beskyttelsen af enkeltarter kan have modsat effekt, hvis forekomsten af beskyttede arter medfører restriktioner og negative incitament for lodsejer.

En række truede og rødlistede arter er oplistet på EU habitatdirektivets bilag II og IV og fuglebeskyttelsesdirektivets bilag I. Fælles for mange af disse er, at de har en særlig streng beskyttelse mod for eksempel drab, forstyrrelse og ødelæggelse af levesteder. Denne særlige status har fungeret som en effektiv beskyttelse især for de arter, som historisk har været efterstræbte af mennesker som eksempelvis bæver og ulv. Begge arter har bredt sig som følge af streng beskyttelse, så de i dag findes i stort set hele Europa. Beskyttelsen af bilag IV-arter er dog ikke uproblematisk, og der opstår ofte samfundsmæssige konflikter, som håndteres af de relevante myndigheder hos stat og kommuner.

Det kan umiddelbart virke som en nem løsning, at udvide beskyttelsen af de truede og rødlistede arter over en bred kam, så de opnår en individbeskyttelse, som kendes fra habitatdirektivets bilag IV-arter. En sådan udvidelse af beskyttelsen er dog ikke nødvendigvis formålstjenlig. Restriktive krav til bl.a. anvendelsen af arealer med stærkt beskyttede arter kan medføre, at lodsejere pålægges restriktioner eller omkostninger, hvis disse arter indfinder sig på deres arealer. Dette medfører selvsagt et negativt incitament i forhold til at forbedre levestederne, fordi lodsejeren kan opleve, at gode intentioner "straffes med restriktioner og begrænsninger". En udvidet individbeskyttelse bør derfor kun anvendes, hvis der er videnskabeligt grundlag og

særlige forhold, der taler for det. Anvendelsen vil have fordel af at være dynamisk, så arternes beskyttelsesstatus kan evalueres og justeres ift. deres rødlistestatus, herunder hvis der er videnskabeligt grundlag for, at der ikke længere er behov for særlig beskyttelse.

En arts beskyttelsesstatus kan ændres, hvis særlige forhold gør sig gældende. Det kan for eksempel være, at arten efterstræbes på en måde og i et omfang, som kan true bestanden. Et aktuelt eksempel på det er fra 2020, hvor man fredede 34 arter af dagsommerfugle mod indfangning og drab. Fælles for sommerfuglene er, at de er i høj risiko for at uddø eller kun findes på meget lokale levesteder. Derfor kan indfangning udgøre en risiko for de enkelte artsbestande i de dele af landet, hvor bestandene er mindst og mest følsomme. Det forekommer dog heldigvis sjældent, at rødlistede arter efterstræbes som i ovenstående tilfælde. I modsætning til flere sommerfuglearter er mange rødlistede arter vidt udbredte, og derfor vil en generel udvidelse af de rødlistede arters individbeskyttelse kunne øge antallet af konflikter betragteligt.

Det er vigtigt at den danske lovgivning tager hensyn til de rødlistede arter. Miljøministeriet gennemgår derfor i perioden 2021 til primo 2023 lovgivningen indenfor Miljøministeriets ressort med det formål at sikre, at den gældende lovgivning ikke begrænser mulighederne for at fremme biodiversiteten. Ved gennemgangen er der fokus på at identificere både barrierer og løsningsmuligheder ift. at fremme biodiversitet og naturinteresser, så det bliver muligt at skabe hensigtsmæssige rammer for at realisere mål og forpligtigelser på området og for en fortsat udvikling af naturen og biodiversiteten i Danmark. Lovgennemgangen skal danne grundlag for politiske beslutninger om eventuelle tiltag til fremme af natur- og biodiversitetsmål, og det kan føre til ændringer i rammerne af den fremtidige forvaltning.

Igangsættelse af anlægs- og infrastrukturprojekter kan ofte medføre en påvirkning på arter og deres levesteder i lokale områder. Denne påvirkning synliggøres af en miljøvurdering i planlægningsfasen. Formålet med miljøvurdering af projekter er at tage højde for den miljøpåvirkning, som anlægs- og infrastrukturprojekter sandsynligvis har på bl.a. den biologiske mangfoldighed, flora, fauna og naturområder. Som en del heraf foretages en vurdering af påvirkningen på §3 beskyttet natur, Natura 2000-områder, Bilag IV-arter samt truede og rødlistede arter. VVM-direktivet (VVM: Vurdering af Virkninger på Miljøet) er i Danmark implementeret i lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter på land og hav.

I modsætning til de terrestriske dyre- og plantearter er der ofte mangel på data ift. de marine arter. Det er derfor oftest umuligt at foretage en fyldestgørende vurdering af forekomsten af truede arter i havet. Derimod omfatter HELCOM's rødliste og OSPAR's liste over beskyttede arter, vurderinger af en række danske marine arter og habitater. HELCOM's rødliste er baseret på vurderinger af arter og naturtyper, som findes i Østersøen, Kattegat og de indre danske farvande, mens OSPAR konventionen beskytter det marine miljø i det Nordøstlige Atlanterhav. OSPAR's liste over beskyttede arter omfatter kun et udpluk af truede arter og følger ikke IUCN's retningslinjer for udarbejdelse af rødlistor. Regionale lister, såsom HELCOM's og OSPAR's lister, afdækker et større geografisk område end Danmark, hvilket kan påvirke trusselskategoriseringen, da denne afhænger af vidensgrundlaget i de forskellige dele af det afdækkede område. En art kan derfor teoretisk være særlig truet i eksempelvis finsk farvand, men have gode betingelser i dansk farvand. Overordnet vil vurderingerne i HELCOM's og OSPAR's lister stadig med stor sandsynlighed være retvisende ift. arternes tilstand i Danmark. Hertil bør det nævnes, at både Sverige og Tyskland henviser til HELCOM's rødliste i deres forvaltning af marine områder. Sverige lancerede i 2021 en [forvaltningsstrategi for marine beskyttede områder](#), som tager udgangspunkt i bl.a. HELCOM's rødlistede arter og habitater. Tyskland er på nuværende tidspunkt bl.a. i færd med at kortlægge de samme habitater, på HELCOM's rødliste.

Fremtidig forvaltning

Dynamisk justering af fredningsstatus for enkelte arter: Selvom man bør være restriktiv med at ændre arternes beskyttelsesstatus, kan det for enkelte arter give mening at foretage en juridisk justering. Sådanne ændringer skal baseres på et solidt videnskabeligt grundlag, og foregå dynamisk, så der kontinuerligt sker en evaluering og tilpasning af, hvorvidt truede arter bør prioriteres. En dynamisk revision bør dog fungere begge veje, så beskyttelsen af arter, som opnår gunstige forhold som følge af habitatforbedrende tiltag eller udsættes for færre presfaktorer, også kan nedjusteres. Derfor vil Miljøstyrelsen kigge på behovet for at foretage en revidering af de nationalt beskyttede arter. På den måde bliver arternes beskyttelsesstatus løbende tilpasset de aktuelle behov. Konkret vil der i givet fald være tale om justeringer af artsfredningsbekendtgørelsens bilag 1 og bilag 2, der rummer de nationalt beskyttede arter.

Øget hensyn til habitater og potentielle levesteder for truede arter i miljøvurderinger:

Kortlægning af truede ikke-beskyttede arter nedprioriteres almindeligvis under udarbejdelsen og behandlingen af miljøvurderinger. Miljøstyrelsen vil undersøge, om vurderinger af anlægsområder som habitater og potentielle levesteder for truede arter kan vægtes højere, så der i større omfang tages hensyn til anlægs- og infrastrukturprojekters eventuelle væsentlige indvirkning på truede arters levesteder. For arter, som endnu ikke er blevet rødlistevurderet i den danske rødliste, skal der suppleres med rødlistekategoriseringen af arter fra EU27, den europæiske og den globale rødliste. Udover førnævnte rødlistes skal der ligeledes suppleres med data fra HELCOM's rødliste og OSPAR's beskyttelsesliste ved udarbejdelse af miljøvurderinger ifm. med marine planer og projekter, indtil der foretages en rødlistevurdering af de marine arter.

5.2 Genopretning og forbedring af levesteder

Der er allerede igangsat en lang række initiativer til at genoprette og forbedre de truede og rødlistede arters levesteder på de statslige og kommunale arealer. Mange indsatser bærer ikke frugt fra begyndelsen, men med tiden vil de medføre betydeligt forbedrede muligheder for, at arterne kan overleve og trives. På dyrkede arealer vil nye tilskudsmuligheder og regler kunne få en positiv indflydelse på de rødlistede arter på længere sigt. Dialog mellem myndigheder, samt dialog med eksperter og interessenter kan bidrage til at optimere de forskellige indsatser betydeligt. Derfor vil miljøstyrelsen tage initiativ til at oprette et dialogforum, som kan gennemgå vigtige og overlappende forvaltningsområder.

Mange af de største udfordringer for truede og rødlistede arter handler om arternes levesteder. Arterne mangler plads, hvor de naturlige processer kan udfolde sig. I dag er deres levesteder typisk små, få og spredte. En lang række dyr, planter og svampe har derfor svært ved at migrere eller forplante sig. Når de isolerede levesteder tilmed forringes af for eksempel næringsstofforførsel og dræning eller præges af mangel på dødt ved eller tilgroning, mindskes arternes muligheder for at trives yderligere. Derfor er indsatsen for at genoprette de naturlige processer og sammenhængende naturområder helt central, hvis udviklingen med tilbagegang for mange arter skal vendes.

Der er allerede taget en lang række initiativer på statslige arealer, hvor der særligt på Naturstyrelsens arealer kommer til at ske en væsentlig ændring af forvaltningen til fordel for den vilde natur. Naturstyrelsen har i februar 2022 udgivet en vision for den fremtidige forvaltning af de statsejede naturarealer, som Naturstyrelsen forvalter. Her er der i endnu højere grad end tidligere fokuseret på naturværdier og biodiversitet, samt friluftsliv. Der er udviklet retningslinjer for at skabe ny natur, som bl.a. indebærer, at der skal udvikles ny, lysåben natur efter skovning. Store planteædere skal være med til at holde arealer lysåbne og skabe mere naturlig dy-

namik. Dette vil særligt ske i naturnationalparkerne, men også på en stor del af Naturstyrelsens øvrige arealer vil ekstensiv helårsgræsning indgå som en del af naturplejen. Hertil kommer udlæg af urørt skov, omlægning af landbrug til naturarealer (herunder skovrejsnings- og klima-lavbundsprojekter), LIFE-naturgenopretningsprojekter og en lang række andre initiativer, som i de kommende år vil få stor betydning for de truede og rødlistede arter.

I perioden 2022-2025 etableres der to marine naturnationalparker i Lillebælt og Øresund. Der skal etableres et sekretariat til varetagelsen af parkerne, som skal bidrage til bl.a. vidensindsatser og naturfremmende indsatser i Øresund og Lillebælt. Initiativet suppleres af et trawlforbud i bælteerne (Øresund er allerede trawlfri) samt genopretning af stenrev i både Lillebælt og Øresund. De samlede initiativer kan bidrage til at fremme de naturlige processer og biodiversiteten i områderne.

Der er afsat over 950 mio. kr. til blandt andet udlæg af urørt skov og naturnationalparker på Naturstyrelsens arealer og forbedring af havmiljøet i perioden 2021-2024. Derudover er der afsat over 1,4 mia. kr. til kommunale og private tilskudsordninger med direkte og indirekte naturforbedrende formål i 2022. Hertil kommer en forøgelse med 271 mio. kr. årligt fra 2023, som følge af CAP23.

Tilskudsordninger såsom klima-lavbundsprojekter, etablering af N- og P-vådområder og multifunktionel jordfordeling, har ikke biodiversitet som hovedformål, da det primært handler om at begrænse udledning af næringsstoffer og klimagasser til miljøet, men de vil indirekte få betydning, fordi det i høj grad handler om at begrænse intensiv landbrugsdrift og etablere mere natur. Skovrejsning kan også i første omgang have begrænset betydning for mange af de rødlistede arter, da de nye offentlige skove ofte etableres på næringsrig dyrkningsjord, hvor man ønsker at beskytte grundvandet. Dog kan krat og lysåbne bevoksninger være potentielle levesteder for arter som f.eks. hasselmus. Når arealerne overgår til skov, kan de fungere som bufferarealer for eksisterende, værdifuld natur, der bliver udsat for mindre randpåvirkning og dermed kan opretholde en bedre naturtilstand.

Ud over Naturstyrelsen har andre statslige lodsejere også prioriteret biodiversitet højt i deres forvaltning. Eksempelvis er der afsat 150 mio. kr. i perioden 2022-2035, til forbedring af biodiversiteten langs veje og jernbaner på Vejdirektoratets og Bane Danmarks arealer. Forsvaret forvalter ca. 32.000 ha, hvoraf ca. 19.500 ha er omfattet af § 3 og/eller Natura 2000. Der er udarbejdet drifts- og plejeplaner for områderne, som beskriver initiativer til opretholdelse af god naturtilstand jf. Natura 2000 og gunstige forhold for rødlistede arter.

Miljømålsloven fastlægger rammerne for den rullende planlægning af overvågning og pleje af Natura 2000-områderne, som indeholder mange særligt værdifulde naturtyper, hvor mange af de rødlistede arter findes. Selv om arterne på Natura 2000 udpegningsgrundlaget kun er arter fra habitatdirektivets bilag II og fuglebeskyttelsesdirektivets bilag I, er der ofte et overlap med rødlistede arters levesteder. Derudover overlapper udbredelsen af en stor andel af de truede arter med den geografiske placering af Natura 2000-områderne. Omkring to tredjedele af levestedsarealet for de rødlistede arter, findes indenfor Natura 2000-netværket. Den naturpleje, som gøres i Natura 2000-områderne, gavner derfor mange af de rødlistede arter.

Natura 2000-planerne er grundlaget for prioritering af plejeindsatsen. Planer for den 3. planperiode fra 2022-2027 blev offentliggjort i 2022, og i forslaget er der bl.a. særligt fokus på at få mere naturlige processer og mere robusthed i naturen. Vandrammedirektivet fastlægger rammerne for udarbejdelse af vandplaner. Samlet danner Natura 2000-planer og vandplaner grundlag for, at kommunerne kan søge tilskud til naturplejende tiltag i vandløb og søer. I udkastet til de kommende vandplaner er der planlagt en væsentlig indsats i forhold til fysiske forbedringer af vandløbene, hvilket bør få positiv betydning for rødlistearter, der lever i og ved vandløbene. Samlet forventes denne vandløbsindsats at medføre forbedring af ca. 4.950 km vandløb og

fjernelse af ca. 750 spærringer. Der er afsat ca. 920 mio. kr. til den fysiske indsats i perioden 2022-2027.

Som et led i arbejdet med strategien har Miljøstyrelsen i samarbejde med IUCN Conservation Planning Specialist Group (CPSG) Europe afprøvet CPSG-konceptet Assess to Plan (A2P), til brug for planlægning af forvaltning af hele grupper af truede arter. Konceptet tager udgangspunkt i at samle eksisterende data og viden om arternes biologi, udbredelse, krav til levesteder, presfaktorer, overvågningsdata, rødlistevurderinger samt naturforvaltning i relation til arterne. På den baggrund prioriteres hvilke tiltag, der bør bruges for at skabe bedre forhold for arterne. Konceptet forudsætter, at arbejdet sker i samarbejde med lokale biologiske eksperter, repræsentanter for relevante myndigheder og interessentgrupper som for eksempel lodsejere.

Projektet blev gennemført med fokus på danske svirrefluer, som repræsenterer en stor del af de vilde bestøvere i Danmark. Der findes ca. 300 arter af svirrefluer i Danmark, hvoraf 55 er rødlistede. Projektet blev gennemført som et pilotprojekt, hvor der ikke skulle tages hensyn til ressourcer eller ansvar for efterfølgende gennemførelse af indsatser.

Projektet bekræftede, at der opstår stor synergi, når man samler mange forskellige eksperter og interessenter om et fælles emne. Projektet viste, at det generelt er de samme presfaktorer og de samme virkemidler, som har stor betydning for stort set hele artsgruppen – og med stor sandsynlighed for mange andre arter af vilde bestøvere. Det drejer sig primært om omfang og kvalitet af levesteder og mikrohabitater. Særligt lysåbne arealer med mange blomster i nærheden af veterantræer, dødt ved og vandhuller har stor betydning. Svirrefluer er generelt nyttedyr, som ud over at bidrage til bestøvning i mange tilfælde også har larver, som for eksempel spiser bladlus og rodlus. En stor del af svirrefluernes larver lever i tilknytning til veterantræer og dødt ved, eller i våde biotoper.

Som led i projektet blev der set på en del af de eksisterende forvaltningsredskaber og på, om de virker hensigtsmæssige i forhold til at skabe bedre vilkår for svirrefluer. Et vigtigt redskab til at skabe lysåben natur med mange blomster er ekstensiv græsning, som samtidig bidrager med afføring, der også er vigtigt for mange insekter og deres larver. Beskyttelse af veterantræer i skovene og det åbne landskab er ligeledes et vigtigt redskab.

Fremtidig forvaltning

Tværministerielt dialogforum: Mere og bedre natur handler om, at der skabes mere plads, herunder til naturlige processer og flere spredningsmuligheder, samtidig med at levestederne får et kvalitativt løft. Der er allerede afsat mange ressourcer til formålet, og derfor vil selv en mindre justering af fokus i retning af biodiversitet kunne få stor betydning for truede og rødlistede arter. Det er derfor vigtigt, at der bliver skabt et dialogforum mellem myndigheder samt dialog med eksperter og interessenter, hvor det kan drøftes, hvor der er grundlag for at tilrette forvaltningen, så der i højere grad tages hensyn til biodiversitet. Et dialogforum vil også kunne sikre, at forskellige myndigheders indsatser sammentænkes, hvor det er muligt. Det er i den forbindelse særligt vigtigt, at der skabes positive incitamenter for de enkelte lodsejere, så det bliver attraktivt, at gøre en indsats for naturen. Der skal herunder ses på muligheden for at fjerne mulige negative incitamenter forbundet med forekomst af beskyttede arter på ens ejendom. Miljøstyrelsen undersøger mulighederne for at etablere et dialogforum, som kan gennemgå de vigtigste forvaltningsområder og tilskudsordninger i 2023 og 2024.

Fællesfaglig biodiversitetsplatform: Projektet DKVild, hvor landets kommuner konkurrerer om at blive Danmarks Vildeste Kommune, har vist hvor vigtigt det er at skabe bevidsthed om den vilde naturs betydning hos naturforvaltere, virksomheder og borgere. Projektet har skabt rammerne for en omfattende informationsindsats og borgerinddragelse. Særligt arealer i byer

og i private haver rummer potentialer for stor forbedring for biodiversiteten, når borgerne inddrages. DKVild-kampagnen har skabt et vigtigt momentum i lokal naturforvaltning, som bør fastholdes efter konkurrencen afsluttes i efteråret 2022. Miljøstyrelsen vil derfor undersøge, om der kan skabes en platform for fortsat erfaringsudveksling mellem kommuner og borgere, hvor der samtidig kan være et større fokus på de rødlistede arter i kommunerne. Der skal i den forbindelse også skabes mere opmærksomhed om Naturplejeportalen² og Naturplejeguiden³, som er et formidlingsinitiativ fra Miljøstyrelsen om bl.a. pleje af arter og tilskud til pleje.

5.3 Overvågning

En grundig overvågning er afgørende for vores muligheder for, at forvalte de truede og rødlistede arter effektivt. Det nationale overvågningsprogram NOVANA tilpasses løbende de aktuelle behov, ligesom overvågningen konstant undergår en udvikling med tilføjelser af nye teknologier. I tillæg til den statslige overvågning spiller overvågningsdata indsamlet via Citizen Science projekter en større og større rolle. Ikke alene bliver det lettere at indberette data, men overvågningsdata bliver også mere og mere tilgængeligt for offentligheden.

Overvågningen af arter og naturtyper, såvel som de presfaktorer, der truer den danske biodiversitet, danner et vigtigt vidensgrundlag, som er essentielt for, at arterne kan forvaltes forsvarligt. Det kræver stor viden at udarbejde og vedligeholde den danske, de regionale og de internationale rødlistor. Forskere og forvaltere skal kende arternes udbredelse, populationernes størrelse og udvikling, samt levestedernes tilstand og tendenser, som kan påvirke arterne positivt eller negativt. Derfor er den systematiske statslige overvågning, bl.a. gennem NOVANA, essentiel. NOVANA-overvågningen er sammen med den viden, der indhentes fra projekter og fra offentligheden via artsportaler mv., afgørende for beskyttelsen af truede arter. Strategisk anvendelse af borgerinddragelse og Citizen Science kan hjælpe med at skabe interesse, forståelse og engagement, som i sig selv kan være af stor værdi for naturen. Samtidig indsamles der data, som er vigtige for forskere, naturforvaltere og andre naturinteresserede. Revisionen af NOVANA og den offentlige artsportal Arter.dk spiller derfor en central rolle i udviklingen af den danske overvågning.

Rødlisterne og andre værktøjer bidrager til beslutningsgrundlaget for nye og eksisterende tiltag, som skal bringe truede og rødlistede arter tilbage i gunstig tilstand. Overvågningsdata anvendes efterfølgende til at evaluere effekterne af de anvendte virkemidler. Samtidig kan vores viden om arterne fra overvågningen bruges som grundlag for miljøvurderinger, når det skal vurderes, hvilke områder og arter, der skal tages særligt hensyn til i for eksempel anlægsprojekter. Til det formål er det afgørende at arts- og naturdata samt rødlistestatus er tilgængeligt i rapporter, databaser og i værktøjer. Det gælder data fra Arter.dk, HNV-kortet og Biodiversitetskortet, som gør viden fra overvågningen tilgængelig og anvendelig i hele Danmark for både private, virksomheder, kommuner og stat.

Fremtidig forvaltning

Øge dataindsamling ved hjælp af Citizen Science: I tillæg til den statslige overvågning får data, som er indsamlet vha. Citizen Science, i stigende grad betydning og skal i fremtiden udnyttes og inddrages i forvaltningen af de truede og rødlistede arter. I databaser som Arter.dk kan viden samles fra både private, offentlige forvaltere og eksperter. Overvågning baseret på Citizen Science kan bruges til at skabe omfattende kortlægninger af arter. Samtidig med at det er blevet lettere at indberette observationer af arter, bliver artsdata stadig mere tilgængelige for

² <https://mst.dk/natur-vand/natur/national-naturbeskyttelse/naturpleje/naturplejeportalen/>

³ <https://mst.dk/natur-vand/natur/national-naturbeskyttelse/naturpleje/naturplejeguiden/>

offentligheden. Det skal værktøjer som Arter.dk både nu og fremover være med til at sikre, for at øge opmærksomheden om beskyttelse af arter i befolkningen og formidle om vigtigheden af indberetninger og resultaterne fra Citizen Science.

5.4 Regulering af presfaktorer

Presfaktorer er ydre påvirkninger, der presser rødlistede arter. Nogle af de væsentligste påvirkninger af verdens natur er ifølge IPBES' rapport "Global assessment report of the intergovernmental science-policy platform on biodiversity and ecosystem services" fra 2019, ændringer i arealanvendelse og brug af havets ressourcer, direkte udnyttelse af arter, klimaforandringer, forurening og invasive arter. Nogle presfaktorer kan begrænses igennem lovgivning og forvaltning, herunder bl.a. forvaltning af invasive arter, håndtering af pesticider og biocider samt begrænset anvendelse af gødsning og omlægning på naturbeskyttede områder. I dette delkapitel beskrives regulering af nogle af de presfaktorer, som administreres af Miljøstyrelsen. Fragmentering og forringelse af levesteder belyses i kap. 5.2.

Invasive arter er dyr, planter og andre organismer, der er introduceret ved menneskets hjælp uden for deres naturlige udbredelsesområde, og som påvirker hjemmehørende arter og økosystemer negativt. Den negative påvirkning kan bestå i konkurrence med hjemmehørende arter eller ved at reducere bestandene så kraftigt, at de hjemmehørende arters rolle ændres i økosystemet. Desuden kan invasive arter sprede parasitter og sygdomme, som de hjemmehørende arter ikke har forsvarsmekanismer imod.

Introduktion af invasive arter til lokale økosystemer er en global problemstilling. I 2014 vedtog EU en forordning om forebyggelse og håndtering af introduktion og spredning af invasive, ikke-hjemmehørende arter. I Danmark findes der ud over EU-forordningen en række initiativer for at begrænse udbredelsen og spredningen af invasive arter. Miljøstyrelsen udarbejdede i 2017 en handlingsplan, der beskriver de overordnede rammer for indsatsen mod invasive arter bl.a. i forhold til overvågning, information, bekæmpelse, forebyggelse og kontrol. Planen består af 36 handlinger.

Som EU-medlemsland er Danmark underlagt Biocidforordning (nr. 528/2012) og Pesticidforordningen (nr. 1107/2009/EF). Danmark er underlagt forskellige forpligtigelser igennem disse forordninger, som vedrører markedsføring og anvendelse af biocid- og pesticidholdige produkter.

Den 1. juli 2022 trådte et forbud mod gødsning, sprøjtning og omlægning i kraft jf. naturbeskyttelseslovens § 4. Forbuddet vil gælde på alle arealer omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2 og stk. 3. (heder, moser og lignende, strandenge og strandsumpe samt ferske enge og biologiske overdrev). Forbuddet vil gælde uanset om gødsning, sprøjtning og omlægning har været en del af den hidtidige lovlige drift. Dette forbud vil forbedre og sikre mange habitater.

Fremtidig forvaltning

Opdatering af handlingsplan for invasive arter: En af de presfaktorer, som truer de hjemmehørende arter, er den stigende introduktion af invasive arter i Danmark. I 2022 fik Miljøstyrelsen gennemført en konsensuskonference for fagrelevante eksperter med det formål at gennemgå samtlige ikkehjemmehørende arter i Danmark og opdatere en oversigt over deres score i invasiv adfærd. Denne revurdering af ikkehjemmehørende arter er et værktøj til at prioritere særligt invasive arter og derved optimere indsatsen. Resultaterne fra konsensuskonferencen vil ligge til grund for en revidering af handlingsplanen for invasive arter, bl.a. med formålet at skabe tiltag, som skal begrænse den negative påvirkning fra invasive arter på de danske hjemmehørende arter.

Bilag 1. Oversigt over eksisterende virkemidler

Formålet med dette bilag er at give et kortfattet overblik over de mange forskellige eksisterende virkemidler, som er relevante i forhold til forvaltning af truede og rødlistede arter.

En væsentlig del af de beskyttelsesbestemmelser, der gælder for arter og deres levesteder i Danmark, er afledt af EU-direktiver og internationale konventioner. Det gælder således fuglebeskyttelsesdirektivet og habitatdirektivet, havstrategidirektivet, vandrammedirektivet og Bernkonventionen. Disse internationale regler og aftaler er implementeret i dansk ret gennem især naturbeskyttelsesloven og jagt- og vildtforvaltningsloven med tilhørende bekendtgørelser. Der findes desuden bestemmelser i bl.a. miljømålsloven, fiskeriloven, lov om drift af landbrugsjorder og skovloven, som sikrer beskyttelse af arter og deres levesteder. Hertil kommer en række love og bekendtgørelser, som skal regulere/begrænse presfaktorer på arter, hvor særligt regler for godkendelse af kemikalier, pesticider og biocider er væsentlige.

Mange af de eksisterende virkemidler i dette bilag beskytter og forvalter arter og levesteder generelt eller er målrettet særlige arter og artsgrupper. Igennem både generel og specifik beskyttelse er virkemidlerne med til at sikre de truede og rødlistede arter. Virkemidlerne vil i nogle tilfælde understøtte direkte beskyttelse af de rødlistede arter, såfremt de er blandt udvalgte arter og artsgrupper. Dertil omfatter virkemidlerne arternes levesteder. De medtagne virkemidler vil også have positiv indflydelse på truede og rødlistede arter gennem beskyttelse af paraplyarter og nøglearter, eller de kan omfatte flere arter gennem overvågning af indikatorarter.

I det følgende har vi valgt at opdele gennemgangen af reglerne i forhold til, om de som udgangspunkt er rettet mod beskyttelse af arter og deres levesteder, genopretning og forbedring af levesteder, overvågning, samt regulering af presfaktorer. Der findes dog væsentlige overlap mellem disse emner, og kun de væsentligste bestemmelser er medtaget.

Bilag 1.1 Beskyttelse af arter og deres levesteder

Habitatdirektivet

En række arter er omfattet af habitatdirektivets (Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992, om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter med senere ændringer) bilag II. Det medfører, at de pågældende arter kræver udpegning af særlige beskyttelsesområder (de såkaldte habitatområder). Derudover er en række arter at finde på habitatdirektivets bilag IV, hvilket er en liste over planter og dyr, som kræver streng beskyttelse i henhold til direktivets artikel 12. Beskyttelsen er implementeret i bl.a. naturbeskyttelsesloven (LBK nr. 1986 af 27/10/2021), jagt- og vildtforvaltningsloven (LBK nr. 265 af 21. marts 2019) artsfredningsbekendtgørelsen (BEK nr. 521 af 25/03/2021) og habitbekendtgørelsen (BEK nr. 2091 af 12/11/2021). I førnævnte danske regler findes beskyttelsen af arter omfattet af habitatdirektivets bilag II, IV og V. Der er generelt tale om arter, som i EU medlemslandene enten er truede, sårbare, sjældne eller endemiske. Der er kun mulighed for at dispensere fra beskyttelserne af de strengt beskyttede arter under særlige vilkår.

Fuglebeskyttelsesdirektivet

Fuglebeskyttelsesdirektivet (Rådets direktiv nr. 79/409 af 2. april 1979, om beskyttelse af vilde fugle med senere ændringer) indeholder en generel beskyttelse af alle vilde fugle med naturligt ophold på EU-medlemslandenes område i Europa. Beskyttelsen er implementeret nationalt i bl.a. jagt- og vildtforvaltningsloven med tilhørende bekendtgørelser samt i artsfredningsbekendtgørelsen og i bekendtgørelse om æg fra vilde fugle, registrering af ægsamlinger (BEK nr. 936 af 27. juni 2016) og habitatbekendtgørelsen. Der er kun mulighed for at dispensere fra beskyttelsen under særlige vilkår. Derudover forpligter direktivet, ligesom habitatdirektivet, medlemslandene til at udpege særlige beskyttelsesområder (de såkaldte fuglebeskyttelsesområder) for arter på bilag I samt regelmæssigt tilbagevendende trækfugle.

Naturbeskyttelsesloven

Naturbeskyttelseslovens (LBK nr. 1986 af 27/10/2021) formål er blandt andet, at sikre levedygtige bestande og at beskytte naturen med dens bestand af vilde dyr og planter. Kapitel 5, primært § 29a, stk. 1 og 2, indeholder regler for beskyttelsen af dyrearter. Alle dyrearter, som er nævnt i lovens bilag 3, er omfattet af en individbeskyttelse mod forsætlig forstyrrelse, som kan have skadelig virkning for arten eller bestanden, og dertil er arternes yngle- og rasteområder beskyttet mod beskadigelse og ødelæggelse. Arterne i naturbeskyttelseslovens bilag 3 svarer til de arter, som er på habitatdirektivets bilag IV, og som forekommer i Danmark.

Naturbeskyttelseslovens § 3 indeholder den generelle beskyttelse af naturtyper, omfattende søer, vandløb, heder, moser, strandenge og strandsumpe, ferske enge og overdrev. Beskyttelsen består af et forbud mod tilstandsændringer af de pågældende naturtyper. Under beskyttelsen af naturtyperne udgår en indirekte beskyttelse af de arter, der naturligt forekommer i de pågældende områder. Det nye forbud mod gødsugning, sprøjtning og omlægning (§ 4), som trådte i kraft 1. juli 2022, er derudover med til at forbedre naturtilstanden i de af bestemmelsen omfattede § 3-områder, ligeledes til gavn for arterne.

Naturbeskyttelseslovens § 19 a-h fastsætter regler for Natura 2000-områderne, som er udpeget i henhold til fuglebeskyttelsesdirektivet og habitatdirektivet. Det betyder, at der i området skal sikres eller genoprettes en gunstig bevaringsstatus for de forskellige naturtyper og arter, som området er udpeget for. Gunstig bevaringsstatus betyder, at arterne og naturtyperne er beskyttet i tilstrækkeligt omfang til, at naturtyper og levesteder ikke går tilbage, og at arterne på lang sigt kan opretholde levedygtige bestande, og naturtyperne kan bevare sine særlige karakteristika.

Områdebeskyttelsen suppleres af naturbeskyttelseslovens fredningsbestemmelser, jf. naturbeskyttelseslovens § 33 ff., samt § 51 for statsejede arealer og søterritoriet. Fredningsbestemmelserne forudsætter, at der er afsagt en fredningskendelse før reglerne træder i kraft. En fredning kan bl.a. være begrundet i ønsket om at beskytte bestemte biotoper og/eller arter. Fredningsbestemmelserne varetages af fredningsnævnet og kommunerne er pleje- og tilsynsmyndighed, dog undtaget på de statslige fredede arealer som forvaltes af de statslige lodsejere.

Naturbeskyttelsesloven indeholder dertil regelsæt, som muliggør beskyttelse af særligt følsomme arter mod forstyrrelse. Kommunerne eller Naturstyrelsen kan bestemme, at de steder, hvor offentligheden efter naturbeskyttelsesloven normalt kan færdes frit (strande, skove, veje og stier mm.), helt eller delvist kan lukkes for offentlighedens adgang, jf. naturbeskyttelseslovens § 27, stk. 1. Reglerne har bl.a. været anvendt for at beskytte havørne mod forstyrrelser omkring deres reder. Miljøstyrelsen kan dertil - efter anmodning fra vedkommende kommunalbestyrelser - helt eller delvis forbyde ikke-erhvervs-mæssig sejlads og anden færdsel på søterritoriet og på vandløb og søer, jf. naturbeskyttelseslovens § 29. Beskyttelse af forstyrrelsesfølsomme arter sker dog gennem forskellige regelsæt. Kommunerne kan regulere sejlads på offentlige vandløb, jf. vandløbslovens § 4, stk. 3. Sejlads med vandscootere i Natura 2000-områder er forbudt jf. vandscooterbekendtgørelsen (BEK nr. 809 af 09/08/2019).

Artsfredningsbekendtgørelsen

Artsfredningsbekendtgørelsen indeholder både bestemmelser vedr. arter omfattet af fuglebeskyttelsesdirektivet og arter, der er omfattet af habitatdirektivet samt arter, som hverken er omfattet af fuglebeskyttelsesdirektivet eller habitatdirektivet, men som har en særlig national betydning. Bekendtgørelsen udmønter bl.a. beskyttelsen i naturbeskyttelsesloven og jagt- og vildtforvaltningsloven.

Artsfredningsbekendtgørelsen omfatter vilde fugle med naturligt ophold inden for EU samt en række pattedyr. Dertil er alle krybdyr og padder, få fisk samt en række hvirvelløse dyr beskyttet. Artsfredningen gælder endeligt også nogle plantearter. Arterne vurderes på nationalt eller internationalt plan at være nødvendige at frede. Det kan særligt fremhæves, at fugle (med undtagelse af få arter, som det er lovligt at jage, regulere, indfange eller på anden måde erhverve) samt arterne i bilag 1 og bilag 2 i bekendtgørelsen hverken må dræbes, indfanges, transporteres eller håndteres, jf. reglerne beskrevet i bekendtgørelsens kapitel 2-4.

Inden for artsfredningsbekendtgørelsens rammer findes der dispensationsmuligheder.

Jagt- og vildtforvaltningsloven

Formålet med jagt- og vildtforvaltningsloven (LBK nr. 265 af 21/03/2019) er at sikre arts- og individrige vildtbestande og skabe grundlag for en bæredygtig forvaltning heraf. Dette søger loven at opnå ved at beskytte vildtet med særligt fokus på yngletiden, sikre fornødne levesteder og regulere jagten med henblik på at varetage hensynet til beskyttelse af vildtet, herunder særligt sjældne og truede arter.

Lovens regler omfatter vildtlevende pattedyr og fugle, der forekommer naturligt i Danmark. Kapitel 2 fastlægger generelle vildtforvaltningsbestemmelser. Lovens § 3, stk.2 indeholder bl.a. en række grundlæggende principper for fastsættelsen af jagttider for bestemte arter. Her skal det særligt fremhæves, at der ikke bør fastsættes jagttid på sjældne eller truede arter jf. lovens § 3, stk. 2, nr. 4. Reglerne om jagttider er udmøntet i jagttidsbekendtgørelsen (BEK nr. 821 af 04/06/2022), og jagttiderne fastsættes efter en årlig faglig vurdering. I lovens § 6, stk. 1 findes der desuden hjemmel til at fastsætte regler, som skal beskytte og regulere udnyttelsen af vildtet. Reglerne er udmøntet i en række bekendtgørelser⁴.

Dertil findes der en række bestemmelser i loven, som beskytter vildtet (§§ 6a-9) herunder levestedsbeskyttelse for fugle og pattedyr (bilag IV-arter fra habitatdirektivet) bl.a. i form af forbud mod beskadigelse af yngle- og rasteområder samt individbeskyttelse i form af forbud mod forsætlig forstyrrelse med skadelig virkning af arten eller bestanden. Inden for lovens ramme findes der undtagelsesmuligheder, og lovens § 37 indeholder bestemmelser om regulering, som er udmøntet i vildtskadebekendtgørelsen (BEK nr. 1006 af 14/06/2020), herunder om regulering af arter som ræv, husmår og ilder.

Loven omfatter desuden bestemmelser om tilskud til bl.a. ophjælpning af vildtbestande og gennemførelse af forvaltningsplaner for sjældne eller truede arter jf. § 12. Dertil kan miljøministeren oprette vildtreservater, som skal beskytte vildtbestandene og sikre raste- og fødesøgningsområder til trækkende fugle, jf. lovens § 33 stk. 1. Lovens § 33 stk. 1 indeholder hjemmel, som er udnyttet i en række bekendtgørelser, der gælder for nærmere bestemte geografiske områder. Varetagelsen af lovens formål i bl.a. § 12 og § 33 sikres helt eller delvist gennem jagttegnsmidlerne jf. § 45 stk. 2.

---

⁴ Udsætning af vildt, jagtmåder og jagtredskaber (BEK nr. 1652 af 19/12/2017), Fredning af visse dyrearter- og plantearter og pleje af tilskadekommet vildt (artsfredningsbekendtgørelsen) (BEK nr. 521 af 25/03/2021), Hold af fugle i fangenskab (BEK nr. 848 af 27/06/2016)

Forvaltningsplaner

Forvaltningsplaner danner rammerne for, hvordan særlige arter eller artsgrupper skal beskyttes, reguleres eller evt. udnyttes, og tager hensyn til arternes nationale og internationale beskyttelsesniveau, herunder EU-retligt. Danmark er dertil forpligtet af en række internationale konventioner og har tiltrådt aftaler om beskyttelse af sårbare arter, særligt i regi af FN. Det gælder f.eks. AEWAs, EUROBATS og ASCOBANS. Disse er med til at sætte rammerne for de danske forvaltningsplaner.

Internationale forvaltningsplaner beskriver typisk presfaktorer, retlige rammer og en ramme for indsats (Framework for Actions). Dette kan fx være i forhold til levesteder, prædatorer og retningslinjer for forvaltning efter gældende EU-ret. Afhængigt af hvilket regi de internationale forvaltningsplaner er udarbejdet i, foretages en mere eller mindre løbende international koordinering og opfølgning på forvaltningsplanerne.

Nationale forvaltningsplaner derimod kan indeholde principiel vejledning i forhold til særligt komplicerede afgørelsesområder om f.eks. regulering, og kan dermed bidrage til, at der træffes korrekte og ensartede afgørelser. Forvaltningsplanen sætter desuden myndigheden i stand til at forvalte arten på en måde, der er i overensstemmelse med beskyttelsen, og samtidig afveje beskyttelsen ift. andre hensyn, som for eksempel hensyn til andre beskyttelseskrævende arter eller erhvervsmæssige interesser.

Forvaltningsplanerne bidrager både til, at Danmark lever op til sine direktivforpligtelser i forhold til EU-beskyttede arter og til, at eventuelle konflikter mellem samfundsinteresser og beskyttede arter bliver håndteret hensigtsmæssigt. Særligt de nationale planer kan desuden anvendes af borgere og lodsejere som opslagsværker til, hvordan forekomsten af beskyttede arter kan have indflydelse på arealanvendelsen.

Miljømålsloven

Miljømålsloven (LBK nr. 119 af 26/01/2017) implementerer EU's vandrammedirektiv, habitatdirektiv og fuglebeskyttelsesdirektiv. Kravene til Natura 2000-planlægningen er bl.a. fastsat i loven (se bilag 1.2). Formålet er, at den offentlige indsats til fordel for Natura 2000-områderne bliver fagligt velfunderet, effektiv og målrettet og sker i dialog med bl.a. lodsejerne og deres organisationer og natur- og friluftorganisationer. Reglerne herom indeholder krav til udpegningen, den rullende planlægning, forvaltningen af de internationale beskyttelsesområder, samt beskriver de handleplaner kommunen skal udarbejde, og som skal bringes i anvendelse under forvaltningen af de udpegede områder.

Habitatbekendtgørelsen

Habitatbekendtgørelsen (BEK nr. 2091 af 12/11/2021) omfatter levestedsbeskyttelse for habitatdirektivets bilag IV-arter. Ved administration af de i §§ 7 og 8 (planer/projekter mv.) nævnte bestemmelser, kan der ikke gives tilladelse mv., såfremt det ansøgte kan skade eller ødelægge et levested for dyrearter, der fremgår af bilag IV eller ødelægge plantearter på bilag IV.

Habitatbekendtgørelsen udpeger og fastsætter regler for administration af internationale naturbeskyttelsesområder, herunder Natura 2000-områder (habitatdirektivet og fuglebeskyttelsesdirektivet). I Danmark er der 250 Natura 2000-områder, som dækker 9% af det danske landareal og 26% af det danske havareal.

Natura 2000-områderne består af habitat- og/eller fuglebeskyttelsesområder begge dele med hvert deres specifikke udpegningsgrundlag. Der udpeges områder for bilag II-arter (jf. habitatdirektivet) og fugle anført på fuglebeskyttelsesdirektivets bilag 1 samt regelmæssigt tilbagevendende trækfugle der ikke er anført på bilag 1. Flere af disse arter er også bilag IV-arter, truede eller rødlistede.

Gennemførelsen af Natura 2000-planerne (se bilag 1.2) hviler bl.a. på den generelle lovgivning i form af konsekvensvurderinger af projekter og anmeldeordninger for aktiviteter i Natura 2000-

områder. Før der vedtages planer eller godkendes projekter, skal der foretages en vurdering af, om planen eller projektet i sig selv, eller i forbindelse med andre planer og projekter, kan påvirke et Natura 2000-område væsentligt. Hvis myndigheden vurderer, at projektet kan påvirke et Natura 2000-område væsentligt, skal der foretages en nærmere konsekvensvurdering af projektets virkninger på området med udgangspunkt i bevaringsmålsætningen for det pågældende område. Viser vurderingen, at projektet vil skade Natura 2000-områdets integritet, kan der ikke gives tilladelse til det ansøgte. Væsentligheds- og konsekvensvurderinger kaldes også for habitatvurderinger. Kravet om vurdering af projekter og planer følger bl.a. af habitatbekendtgørelsens § 6. Habitatreglerne er udmøntet i forskellige sektorlovgivninger.

I Natura 2000-områder kræver bestemte former for driftsændringer og andre aktiviteter en forudgående anmeldelse til enten kommunen eller Miljøstyrelsen, selvom de ikke normalt kræver tilladelse eller lignende.

Skovloven

Skovlovens (LBK nr. 315 af 28/03/2019) kapitel 4 fastsætter regler for beskyttelse af skovnaturtyper og levesteder for arter på skovbevoksede, fredskovspligtige arealer i internationale naturbeskyttelsesområder, Natura 2000-områder (jf. bilag I og II til habitatdirektivet og bilag I til fuglebeskyttelsesdirektivet) (§§ 14-24) samt beskyttelse af andre former for naturmæssigt særlig værdifuld skov (§§ 25-28). Natura 2000-områderne er underlagt en særlig beskyttelse mod indgreb, som medfører væsentlige negative virkninger på udpegningsgrundlaget, som de er udpeget for at beskytte. I fredskovspligtige Natura 2000-områder skal skovejere anmelde alle aktiviteter, som potentielt kan skade naturtyper eller arter på udpegningsgrundlaget, inden de sættes i værk jf. § 17, stk. 1 og lovens bilag 1. Hvis Miljøstyrelsen vurderer, at aktiviteten kan skade udpegningsgrundlaget, kan den ikke gennemføres. I så fald skal styrelsen forsøge at indgå en aftale med ejeren om driften, jf. § 18 med henblik på at realisere Natura 2000-skovplanens bevaringsmålsætninger. Udgangspunktet for kompensation til ejer er de gældende relevante tilskudsordninger, som ejer selv kan ansøge om tilskud efter. Kan der ikke indgås en aftale, skal styrelsen pålægge den nødvendige drift jf. §§ 19-21. Efter lovens § 24 kan der ydes erstatning for tab, som afgørelser efter § 17 og 19-21 påfører en ejer eller indehaver af rettigheder over ejendommen.

For særligt værdifulde småbiotoper, som ikke er kortlagt som Natura 2000-habitatskovtyper, indeholder skovloven en særlig beskyttelse jf. lovens §§ 26-28. For så vidt angår bevaringsværdige egekrat (§ 26) og ydre skovbryn af løvtræer og buske (§ 27), skal disse bevares. Søer, moser, heder, strandenge, strandsumpe, ferske enge og biologiske overdrev (§ 28), som hører til fredskov, og som ikke er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, fordi de er mindre end de i naturbeskyttelsesloven fastsatte størrelsesgrænser, må ikke dyrkes, afvandes, tilplantes eller på anden måde ændres.

Yderligere skal der ved administrationen af loven også tages hensyn til bilag IV-arter jf. habitatbekendtgørelsens § 10. Dertil har loven generelt til formål at sikre skovens biodiversitet (§ 1), hvorfor der er mulighed for at inddrage naturhensyn i driften - dvs. bl.a. udlæg af urørt skov (jf. lovbemærkningerne til § 8), udlæg af skovgræsning (§ 9) og åbne områder (§ 10) på 10 pct. af skovarealet (der kan dispenseres fra grænsen i særlige tilfælde). Der er ikke specifikke regler for beskyttelse af rødlistede arter i skovloven, men tilstedeværelsen af dem vil indgå i den konkrete sagsbehandling jf. § 1.

Planloven

Planloven (LBK nr. 1157 af 01/07/2020) skal sikre sammenhængende planlægning, som bl.a. værner om natur og miljø. Efter planlovens § 11, stk. 4, nr. 4 og nr. 6, må en kommuneplan ikke stride mod Natura 2000-planer, Natura 2000-handleplaner og Natura 2000-skovplaner. Efter planlovens § 13, stk. 1, nr. 4 og nr. 7, må en lokalplan ikke stride mod Natura 2000-planer, Natura 2000-handleplaner og Natura 2000-skovplaner.

Miljøvurderingsloven

I Danmark er VVM-direktivet implementeret i miljøvurderingsloven (LBK nr. 1976 af 27/10/2021). I henhold til loven skal der foretages miljøvurderinger af VVM-pligtige anlægsprojekter og udarbejdes en miljøkonsekvensrapport, som skal gennem en offentlig høring, før bygherren kan få tilladelse til at påbegynde projektet. Miljøkonsekvensrapporten skal belyse projektets forventede, væsentlige påvirkninger af miljøet herunder den biologiske mangfoldighed. Som en del heraf foretages en vurdering af påvirkningen af truede og rødlistede arter. Udover at belyse miljøkonsekvenserne af et projekt, kan miljøvurderingen også undersøge alternativer eller ændringer af projektet. Samtidig er det et vigtigt formål, at miljøvurderingsprocessen giver offentligheden og myndighederne mulighed for at komme med forslag eller indsigelser i forbindelse med projektet eller de vilkår, projektet kan realiseres under.

Havmiljøloven

Havmiljøloven (LBK nr. 1165 af 25/11/2019) fastsætter regler, som skal forebygge og begrænse forurening og anden påvirkning af natur og miljø, herunder særligt for havmiljøet. Herunder findes der regulering af forskellige udledninger. Loven er bl.a. det centrale juridiske ophæng i forbindelse med klappning og implementerer hermed Londonkonventionen, konventionen til beskyttelse af Østersøens miljø (HELCOM), samt konventionen til beskyttelse af havmiljøet i det nordatlantiske havområde (OSPAR). Dumpning af stoffer og materialer må ikke finde sted, men der kan opnås tilladelse til dumpning af optaget havbundsmateriale. Dette kaldes klappning. En række direktiver danner udgangspunkt for klappansøgninger, og der foretages en række vurderinger ifm. behandling af ansøgninger. Herunder påvirkning af habitater og arter (habitatdirektivet), påvirkning af fuglebestande i og uden for fuglebeskyttelsesområder (fuglebeskyttelsesdirektivet) samt påvirkning ift. miljø- og miljøkvalitetsmål (havstrategidirektivet og vandrammedirektivet). Klappning undgås desuden i biologisk vigtige områder såsom stenrev og områder med ålegræs. Herigennem en indirekte beskyttelse af arter, som ikke er omfattet af eksisterende beskyttelsesregler.

Bilag 1.2 Genopretning og forbedring af levesteder

Under dette afsnit hører en række tilskudsordninger m.v.

Miljømålsloven

Miljømålsloven fastsætter regler for udarbejdelse af Natura 2000-planer. Miljøministeren skal, jf. miljømålsloven § 37, udarbejde en Natura 2000-plan for Natura 2000-områderne. Den rullende planlægning for Natura 2000-områderne udmøntes ved, at der hvert sjette år laves basisanalyser, Natura 2000-planer og handleplaner for alle Natura 2000-områder (hvert 12. år for fredskovspligtige skovbevoksede områder). Basisanalyserne er første trin i planlægningen, og de danner grundlaget for en dialog om de kommende planer og for udarbejdelse af et planforslag. Basisanalyserne laves på baggrund af landsdækkende og kvalitetssikrede data, som er offentliggjort i nationale overvågningsrapporter og/eller i Danmarks Miljøportal. På baggrund af basisanalyserne laves Natura 2000-planerne.

Natura 2000-planlægningen fastsætter de langsigtede naturmål og indsatser for hver enkelt Natura 2000-område i hver planperiode. En Natura 2000-plan består af mål for naturtilstanden i Natura 2000-området samt et indsatsprogram. Mål og indsatser i Natura 2000-planerne har til formål at sikre og forbedre forekomsten og kvaliteten af de naturtyper og arter, som Natura 2000-området er udpeget på baggrund af (udpegningsgrundlaget). På baggrund af Natura 2000-planerne laver kommunerne Natura 2000-handleplanerne. Formålet med handleplanerne er at udmønte Natura 2000-planernes indsatsprogram.

Indsatsprogram i 3. planperiode (2022-2027)

Hovedformålet med indsatsen i perioden 2022-2027 er:

- Give plads til bl.a. naturlige processer og genskabe naturens robusthed.
  - Der arbejdes på at fremme en mere naturnær forvaltning, som kan sikre mere sammenhængende natur og mere naturlige dynamik i Natura 2000-områderne.
  - Der arbejdes for at udvide arealet med urørt skov.
  - Der er fokus på tiltag mod klimaforandringer, som kan styrke områdernes robusthed over for pludselige hændelser.
- At sikre og forbedre tilstanden af eksisterende natur og levesteder, hvilket bl.a. er i overensstemmelse med 'brandmandens lov' og EU's biodiversitetsstrategi 2030.
  - Arbejdet med at sikre naturtilstanden f.eks. ved naturpleje på plejkrævende arealer fortsættes.
  - Arbejdet med at afsøge behovet for at udlægge forstyrrelsesfrie zoner bl.a. til gavn for trækfugle, marine naturtyper og havpattedyr fortsættes.
  - Arbejdet med indsatser, der gavner truede arter og fugle.
  - Arbejdet med at afsøge behovet for og regulere fiskeri i beskyttede områder fortsættes.
- At bekæmpe invasive arter.
  - Arbejdet med at bekæmpe invasive arter fortsættes.

DUT-midler

Det Udvidede Totalbalanceprincip (DUT) indebærer, at staten kompenserer kommuner og regioner for kommunale og regionale udgiftsændringer som følge af blandt andet ny lovgivning. Det sker ved, at det samlede statstilskud forhøjes eller reduceres, når kommunerne eller regionerne bliver pålagt eller frataget opgaver. Som en del af aftalen om finansiering af Natura 2000 indsatsprogrammet, tildeles kommunerne DUT-midler. Midlerne fra indsatsprogrammet er prioriteret til bekæmpelse af invasive arter og problemarter, vedligeholdelse af projektarealer (hvis relevant), hedepleje og indsatser for truede arter. Det vurderes at indsatser for naturtyper også har en indirekte og oftest positiv effekt for arter tilknyttet relevante naturtyper.

EU LIFE-programmet

LIFE er EU's tilskudsordning for natur, miljø og klima. Formålet med programmet er at yde støtte til projekter, der bidrager til at gennemføre EU's miljø- og klimapolitik. Rammerne for LIFE er fastsat i LIFE-forordningen og i arbejdsprogrammet, herunder hvilke naturtyper og arter der kan søges om støtte til. Som en del af aftalen om finansiering af Natura 2000-indsatsprogrammet kan der ydes støtte til medfinansiering af LIFE-projekter. EU's LIFE midler sikrer varig beskyttelse af både arter og beskyttelse og genopretning af natur, og er derigennem både direkte og indirekte med til at forbedre vilkårene for rødlistede og truede arter.

Skovloven

Med hjemmel i skovlovens § 29 gives der tilskud til fremme af bæredygtig skovdrift i eksisterende skove. Der gives således tilskud til fremme af biodiversiteten i skovene gennem udlægning af urørt skov, bevaring af træer til forfald, etablering af naturlige vandstandsforhold og skovgræsning m.m.

Der kan opnås dispensation til anlæg af vandhuller og udvidelse af eksisterende søer i fredsskov jf. vejledningen til skovlovens § 11, stk. 1. Små vandhuller i skovene er af stor betydning som levesteder for eksempel forskellige paddearter. Såfremt ansøgninger vedr. gravning i naturlige lavninger, hvor det er sandsynligt, at der ikke tidligere har været væsentlige forstyrrelser i jordlagene, vil der som hovedregel gives afslag på dispensation, med mindre der er tale om en meget overbevisende biologisk gevinst.

Vandrammedirektivet

EU's vandrammedirektiv fastlægger rammerne for beskyttelsen af vandløb og søer, overgangsvande (flodmundinger, laguner o.l.), kystvande og grundvand i alle EU-lande. Direktivet fastsætter en række miljømål og opstiller overordnede rammer for den administrative struktur for planlægning og gennemførelse af tiltag og for overvågning af vandmiljøet.

Vandrammedirektivet har bl.a. til formål at forebygge yderligere forringelse og beskytte og forbedre vandøkosystemernes tilstand og, hvad angår deres vandbehov, også tilstanden for jordbaserede økosystemer og vådområder, der er direkte afhængige af vandøkosystemerne,

Vandområdeplaner

Vandområdeplanerne har til formål at forbedre det danske vandmiljø. De skal sikre renere vand i søer, vandløb, kystvande og grundvand, så Danmark samlet set lever op til EU's vandrammedirektiv.

Sikring af god tilstand i vandløb via vandløbsrestaurering i form af bl.a. fjernelse af spærringer, frilægning af rørlagte vandløb, genslyngning af vandløb og etablering af gydebanker bidrager til at (gen)skabe levesteder for bl.a. rødlistede arter af ferskvandsfisk.

Sikring af god tilstand i søer og kystvande må ligeledes forventes at have en positiv effekt på fredede/rødlistede arter, der trives bedst i mere næringsfattige/klarvandede søer.

Vandløbsloven

Vandløbsloven (LBK nr. 1217 af 25/11/2019) har til formål at sikre, at vandløb kan benyttes til afledning af vand under hensyntagen til de natur- og miljømæssige krav til vandløbskvaliteten i henhold til anden lovgivning. 28.000 km vandløb er tillige beskyttet af naturbeskyttelsesloven mod ændringer af tilstanden bortset fra sædvanlige vedligeholdelsesarbejder. Lovens regler om vandløb gælder for både åbne vandløb, rørlagte vandløb og dræn.

Vandløbsloven fastsætter bl.a. regler for vandløbsrestaurering jf. § 37. I Danmark har stat og kommuner i mange år foretaget vandløbsrestaureringer f.eks. genopretning af naturlige løb eller fjernelse af spærringer. Det er også blevet almindeligt at foreninger og private udlægger sten og gydegrus. Arbejdet forventes at fortsætte i forbindelse med implementeringen af nuværende og kommende vandområdeplaner (2021-2027). Der kan inden for finanslovens rammer ydes tilskud til vandløbsrestaurering.

Havstrategidirektivet

EU's havstrategirammedirektiv skal sørge for, at der opnås eller opretholdes god miljøtilstand i havets økosystemer, samtidig med, det bliver gjort muligt at udnytte havets ressourcer bæredygtigt. Dette mål skal opnås ved, at hvert land udarbejder havstrategier bestående af tre dele: en basisanalyse, et overvågningsprogram og et indsatsprogram, der revideres hvert sjette år.

Havstrategidirektivet er implementeret i dansk lov ved havstrategiloven. Direktivet og havstrategiloven implementeres gennem seksårige strategiske planer.

Havstrategiloven

Havstrategiloven (LBK nr. 1161 af 25/11/2019) har til formål at fastlægge rammerne for de foranstaltninger, der skal gennemføres for at opnå eller opretholde god miljøtilstand i havets økosystemer og muliggøre en bæredygtig udnyttelse af havets ressourcer. Loven pålægger ministeren at udarbejde havstrategier for alle danske havområder for at:

- beskytte, bevare og forebygge forringelse af havmiljøet og, hvor det er muligt, genoprette marine økosystemer i områder, hvor de er blevet negativt påvirket,
- forebygge og reducere tilførsler til havmiljøet med henblik på gradvis at udfase forureningen og sikre, at der ikke er nogen væsentlige virkninger på eller risici for havets biodiversitet, de marine økosystemer eller menneskers sundhed eller retmæssige anvendelse af havet,
- sikre de marine økosystemers evne til at håndtere forandringer og

- sikre, at det samlede pres fra menneskelige aktiviteter er foreneligt med opnåelse af god miljøtilstand.

Loven implementeres gennem 6-årige strategiske planer, senest gennem Danmarks Havstrategi II.

Marine Naturnationalparker

Den politiske delaftale om investeringer i et fortsat grønnere Danmark afsætter midler i årene 2022-2025 til etablering af to marine naturnationalparker. De to marine naturnationalparker bliver placeret i Lillebælt og Øresund.

Formidling og borgerinddragelse

Naturplejeportalen og Naturplejeguiden er et MST formidlingsinitiativ, som bl.a. drejer sig om pleje af arter og tilskud til pleje. På Naturplejeportalen kan borgere finde beskrivelser af driftsafhængige naturtyper og de plejemetoder, der er egnede til at genskabe og vedligeholde dem. Naturplejeguiden er et onlineværktøj, som giver råd og vejledning til pleje og anvendelse af naturarealer. Dette gøres målrettet ud fra et sæt valgmuligheder i guiden.

Vilde kommuner

Miljøministeriet har igangsat kampagnen: 'Sammen om et VILDERE Danmark', som skal motivere og inspirere danskerne i kampen for mere vild natur. Som en del af kampagnen dystre alle landets 98 kommuner om at blive Danmarks VILDESTE kommune. Kommunerne opfordres til at inddrage både borgere, virksomheder og lokale institutioner som folkeskolen, plejehjemmet med flere.

Bilag 1.3 Overvågning

NOVANA

Det Nationale Overvågningsprogram for Vandmiljø og Natur (NOVANA) overvåger vandmiljøets og naturens tilstand inden for de områder, der prioriteres i forhold til de politisk fastsatte økonomiske rammer. NOVANA bidrager især til, at Danmark opfylder de forpligtigelser, vi har i forhold til national lovgivning, EU-direktiver og internationale konventioner om overvågning af vandmiljø, natur og luft. EU-lovgivningen omfatter bl.a. vandramme-, habitat-, havstrategi- og fuglebeskyttelsesdirektiverne, mens den nationale lovgivning bl.a. omfatter overvågningsbekendtgørelsen. Dermed er der mulighed for at udnytte det delvise sammenfald, der er mellem de forskellige behov, og skabe synergi i det nationale overvågningsprogram. De data om vandmiljø og natur, som NOVANA-programmet indsamler, opfylder store dele af behovet for viden om naturens tilstand, der skal bruges til at lave havstrategiens basisanalyse og de nationale vandområde- og Natura 2000-planer.

Overvågningen opdeles i forskellige overordnede typer, der repræsenterer forskellige væsentlige formål med overvågningen, herunder kontrolovervågning, operationel overvågning, kvantitativ overvågning, kortlægning, havstrategiovervågning, habitat- og artsovervågning m.m. Dertil inddeles overvågningen efter behov i delprogrammer, som for forrige overvågningsprogram bl.a. omfattede delprogrammer for hav og fjord, søer, vandløb samt terrestriske naturtyper og arter. Nogle af de væsentligste nyere overvågningsopgaver har bl.a. været havstrategiovervågning i medfør af havstrategidirektivet, kortlægning af marine naturtyper og skovnaturtyper omfattet af habitatdirektivet samt justeringer for overvågningsstationer.

Overvågningen indeholder både direkte overvågning af udvalgte arter, overvågning af levesteder og deres tilstand og af de presfaktorer, som truer arter og økosystemer. Den direkte overvågning af særlige arter kan både inkludere arter, som er truede og følsomme og desuden de

såkaldte paraplyarter, nøglearter og indikatorarter. Paraplyarter repræsenterer bestemte levesteder, og ved at beskytte dem, beskytter man indirekte også andre arter. Nøglearter har en væsentlig betydning for andre arter i økosystemet, og indikatorarter indikerer god eller dårlig tilstand for bestemte typer af levesteder.

Under delprogrammet for hav og fjord inkluderer artsovervågningen bl.a. havpattedyr, fugle, fisk, blæksprutter, bundfauna, plankton, havgræsser og makroalger. Derudover undersøges og kortlægges havnaturtyper og havets presfaktorer, heriblandt næringsstoffer og iltvind, miljøfarlige stoffer, ikke-hjemmehørende arter, klimaforandringer, marint affald og støj. Inden for Danmarks havstrategi, som dækker hele det danske havområde, laves der et specifikt overvågningsprogram og på baggrund af overvågningen et indsatsprogram, som indeholder konkrete tiltag for at opnå de fastlagte miljømål og dermed sikre god miljøtilstand i havmiljøet i fremtiden.

Delprogrammet for søer inkluderer ligeledes artsovervågning, som bl.a. omfatter fisk, hvirvelløse dyr, alger og vandplanter. Planthesamfundet er grundlaget for at bestemme, hvilken naturtype søen hører til, men også særligt beskyttede vandplanter overvåges sammen med særligt beskyttede dyr. Dertil overvåges søens indhold af bl.a. næringsstoffer samt miljøfarlige stoffer. Overvågningen er både med til at følge søernes økologiske tilstand og udvikling, men er også med til at kortlægge nuværende og potentielle levesteder for særligt beskyttede arter.

Overvågningen under delprogrammet for vandløb indebærer en generel registrering af hvirvelløse dyr, fisk, planter og bundlevende alger i vandløbene, ved standardiseret prøvetagning. Derudover foretages der specifik overvågning og eftersøgning efter en række arter fra habitatdirektivets bilag IV. En del arter, som er knyttet til vandløb overvåges også gennem delprogrammet for terrestriske naturtyper og arter. Vandmiljøet undersøges også og der analyseres for indhold af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer samt for effekterne af klimaforandringer.

I delprogrammet for terrestriske naturtyper og arter overvåges en række dyre- og plantearter, som er sjældne, truede eller særligt karakteristiske for vores breddegrader. Herunder findes en række pattedyr, padder, krybdyr, hvirvelløse dyr samt karplanter og mosser. Enkelte arters levesteder kortlægges. Der findes også en særlig overvågning af både yngle- og trækfugle samt af enkelte arters levesteder. Dertil overvåges og kortlægges naturtyper, og bl.a. sammensætningen af plantearter bruges til at tolke naturtypens tilstand og udvikling. Trætykkelse, træer med hulheder og råd samt mængden af dødt ved registreres også.

Det nationale overvågningsprogram NOVANA blev revideret i 2022, og 2022 betragtes som et overgangsår med stort set det samme program som NOVANA 2017-2021 frem mod den nye programperiode 2023-2027. Der bliver i den forbindelse gennemført en Fit for Purpose-analyse (FFP), med vurdering af behovet for overvågning i den kommende programperiode. FFP-analysen består af en såkaldt Gap-analyse og en kravanalyse. Det er en analyse og vurdering af overvågningsprogrammets overensstemmelse med retlige krav fra især EU-direktiverne. Her skal bl.a. nye teknologier, være med til at styrke overvågningen og sikre et omkostningseffektivt program. Analysen skal indgå i grundlaget for de prioriteringer, der skal ske i forbindelse med fastlæggelse af det konkrete indhold i NOVANA 2023-2027.

Arter.dk

Arter.dk er en database, som samler og præsenterer data om arter i Danmark fra både offentlige og private kilder og værktøjet giver dermed borgere, forskere og forvaltere mulighed for at samarbejde om den danske artsovervågning. Arter består af en hjemmeside (arter.dk) samt en applikation (Arter – Indberetning), hvorfra alle kan indtaste eller tilgå artsdata. Foruden data fra brugerne af Arter, samler og udstiller Arter også indberetninger fra en række andre databaser. Arter blev lanceret i 2021 med støtte fra eksterne fonde og er et samarbejde mellem Miljøstyrelsen, Statens Naturhistoriske Museum, Naturhistoriske Museum Aarhus og DanBIF. Det støttes af Aage V. Jensen Naturfond og 15. juni Fonden.

Biodiversitetskortet

Biodiversitetskortet viser kortlagte og potentielle levesteder for de rødlistede arter. På kortet er arealerne tildelt scores bl.a. efter antallet af fundne rødlistede arter og deres rødlistekategori. Biodiversitetskortet er således et relevant værktøj, som indikerer, i hvilke naturområder naturbevaringsindsatsen kan målrettes effektivt for at sikre de rødlistede arter og værdifuld natur. Kortet kan bl.a. bruges ifm. indledende planlægning/projektering af et bygge-/anlægsarbejde til at indhente viden om mulige forekomster af de truede og rødlistede arter i og i nærheden af projektområdet.

HNV-kortet

HNV-kortet (High Nature Value) er en simplificeret udgave af biodiversitetskortet, som er begrænset til landbrugsarealer. På HNV-kortet indgår registrerede fund af rødlistede arter, men også andre indikatorer for, om arealet kan være levested for rødlistede arter. Kortet bruges til at prioritere ansøgninger til ordningen Pleje af græs- og naturarealer, således at der kan gives støtte til græsning/høslæt, såfremt at HNV-værdien af arealer ligger over en bestemt tærskel. Kortet er dermed med til at målrette tilskud til græsning og høslæt på arealer, der er levested for rødlistede arter eller er potentielle levesteder for rødlistede arter.

Grønt Danmarkskort

Grønt Danmarkskort er udpeget af kommunerne og viser, hvor Danmarks særligt værdifulde natur er, men også hvor det vil være fordelagtigt at skabe større naturområder som for eksempel skov, hede og overdrev eller engdrag, for på den måde at skabe en bedre og mere sammenhængende natur. Kommuneplanerne skal jf. planlovens § 11a indeholde retningslinjer for prioritering af kommunalbestyrelsens naturindsats inden for Grønt Danmarkskort, og dertil skal kommunalbestyrelsen bruge de Digitale Naturkort til at udpege beliggenheden af naturområder med særlige naturbeskyttelsesinteresser. Denne udpegning udgør samlet Grønt Danmarkskort.

Realiseringen af Grønt Danmarkskort bidrager til at bevare værdifulde levesteder samt skabe sammenhæng og udvidelse af beskyttede naturområder. Et af kravene til kommunernes udpegning af Grønt Danmarkskort er, at de skal benytte de Digitale Naturkort og hermed Biodiversitetskortet, som viser de rødlistede arters kendte og potentielle levesteder, se ovenfor.

Bilag 1.4 Regulering af Presfaktorer

Invasive arter

De invasive arter er en undergruppe af de ikkehjemmehørende arter og omfatter de arter, der udgør eller kan udgøre en trussel mod biodiversiteten i Danmark.

Da invasive arter bevæger sig på tværs af landegrænser, er der brug for fælles retningslinjer for håndtering af invasive arter. I EU har man derfor vedtaget en forordning (EU nr. 1143/2014) om forebyggelse og håndtering af introduktion og spredning af invasive ikkehjemmehørende arter betyder at:

- det er ulovligt bl.a. at indføre, sælge, dyrke, anvende og udsætte invasive arter på EU-listen.
- alle EU-lande skal sørge for kontrol ved landegrænser for at opdage og undgå indførsel af invasive arter.
- alle EU-lande skal indføre et overvågningssystem, der kan opdage nye invasive arter.
- alle EU-lande er forpligtede til at forebygge, minimere eller begrænse spredning af en invasiv art, hvis den opdages.
- alle EU-lande skal holde arter, der er vidt spredt, under kontrol.

EU forordningens bestemmelser gælder invasive arter, som vurderes at være problematiske på EU-niveau, og som derfor kræver fælles handling fra medlemslande. Disse arter er opført på EU-listen over invasive arter.

På nationalt plan er der udarbejdet en handlingsplan, som beskriver de overordnede rammer for indsatsen mod invasive arter. Dertil er der også udarbejdet national lovgivning samt en række bekendtgørelser. I Bekendtgørelse om forebyggelse og håndtering af introduktion og spredning af invasive ikkehjemmehørende arter på EU-listen og om en national liste med handelsforbud m.v. over for invasive arter fastlægges den nationale liste over invasive arter. Disse arter er, ligesom arterne på EU listen, omfattet af en række forbud.

Engangsplastdirektivet

Engangsplastdirektivet (Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2019/904 af 5. juni 2019 om reduktion af visse plastprodukters miljøpåvirkning) skal minimere mængden af engangsplastik, som ender i naturen og havmiljøet. Dette sker bl.a. ved at forbyde markedsføring af visse produkter, som hyppigst findes på strande, og samtidig ved at fremme anvendelsen af produkter, der egner sig til at blive genbrugt og genanvendt. Direktivet er implementeret i miljøbeskyttelsesloven (LBK nr. 100 af 19/01/2022) og bekendtgørelse om forbud mod markedsføring af visse engangsplastprodukter m.v. og om mærkning af visse andre engangsplastprodukter (BEK nr. 1000 af 22/05/2021).

Plastikhandlingsplanen

Plastikhandlingsplanen Plastik uden spild består af 27 initiativer, som bl.a. skal sikre et mere cirkulært plastikforbrug. I den tilhørende politiske enighed om samarbejde om at nedbringe plastikforurening og fremme en cirkulær plastikøkonomi er der yderligere 11 tiltag. Blandt initiativerne i plastikhandlingsplanen findes bl.a. genanvendelse af plastik, information om reduktion af affald i naturen, tilskudspulje til strandoprydning, undersøgelse af spøgelsesnet i danske farvande, viden om mikroplast, forbud, forskning og innovation. Handlingsplanen udløber ved udgangen af 2022.

På baggrund af initiativet om en tilskudspulje til strandoprydning fastsætter strandoprydningsbekendtgørelsen (BEK nr. 741 af 08/07/2019) reglerne for tilskud til indsamling af affald på danske strande. Bekendtgørelsen trådte i kraft d. 1. august 2019 og udløber automatisk d. 31. december 2022. Tilskuddet skal bidrage til frivilligfunderede initiativer i lokalsamfundene til indsamling af plast og andet affald.

Der er udarbejdet en rapport vedr. forekomst af spøgelsesnet i danske farvande (link: <https://fiskeristyrelsen.dk/nyheder/nyhed/nyhed/ny-undersogelse-kortlaegger-forekomst-af-spoegelsesnet-i-danske-farvande-og-afproever-metoder-til-opsam/>). I forbindelse med EHFAF (Den Europæiske Hav-, Fiskeri- og Akvakulturfond) er der afsat 9 mio. DKK til opfiskning og forebyggelse af spøgelsesnet og andet fiskerirelateret affald.

Biocidforordningen

Forordningen om biocidholdige produkter (EU) nr. 528/2012 vedrører markedsføring og anvendelse af biocidholdige produkter, som anvendes til beskyttelse af mennesker, dyr, materialer eller artikler mod skadegørere, såsom skadedyr eller bakterier.

Ved godkendelsen af et biocidprodukt vurderes det, om brugen af produktet eller restkoncentrationer herefter leder til en uacceptabel miljørisiko. Der tages bl.a. hensyn til følgende:

- 1) Produktets skæbne og spredning i miljøet.
- 2) Kontaminering af overfladevand, grundvand, drikkevand, luft og jord.
- 3) Indvirkning på ikke-målorganismer.
- 4) Indvirkning på biodiversiteten og økosystemet.

Ved vurdering af insektbekæmpelsesmidler er der særligt fokus på bier. I Danmark anvendes nationale vurderingsprincipper, hvis der er tale om insektbekæmpelsesmidler (PT18) til uden-dørs brug med et højt indhold af sukkerstoffer som lokkemiddel. For andre arter (truede eller sårbare) angives det i rapporten for aktivstoffet eller i det relevante udledningsscenario, hvis der skal tages hensyn til særlige arter (f.eks. flagermus) i vurderingen. Der kan desuden gives dispensation til brug af biocidprodukter for at beskytte arter og habitater.

Pesticidforordningen

Inden et pesticidmiddel kan markedsføres og bruges i Danmark, skal det godkendes af Miljøstyrelsen. Som hovedregel er pesticidaktivstoffer godkendt på EU-niveau, og pesticidmidler er godkendt af de enkelte medlemsstater. Nye pesticidmidler, som ønskes godkendt, skal leve op til "Forordning nr. 1107/2009/EF om markedsføring af plantebeskyttelsesmidler" samt specifikke krav for Nordzonen og Danmark.

Pesticidforordningen har til formål at sikre et højt niveau for beskyttelse af både menneskers og dyrs sundhed og miljøet og samtidig at sikre, at fællesskabets landbrug er konkurrencedygtigt. Hertil skal industrien bevise, at stoffer eller produkter, der fremstilles eller markedsføres, ikke er til skade for menneskers eller dyrs sundhed eller ikke har nogen uacceptabel indvirkning på miljøet.

I vejledningen "Higher Tier Risk Assessment for Birds and Mammals in the Northern Zone" er fokusarterne i 2020 blevet tilpasset arterne på rødlisterne for alle Nordzone medlemslande. Dette betyder, at der i højere grad kan tages højde for rødlistearterne, når pesticidprodukter risikovurderes i Nordzonen, hvor Danmark er medlem. På Nordzonens rødliste er der 228 truede arter, hvoraf det vurderes, at 103 arter kan være i potentiel risiko for at blive påvirket af pesticider. Ved tilpasningen af vejledningen vurderes det, at der nu i højere grad tages højde for rødlistearterne i arbejdet med risikovurdering af pesticidprodukter ift. fugle og pattedyr.

Den 1. juli 2022 trådte et forbud i kraft mod gødskning, sprøjtning og omlægning jf. naturbeskyttelseslovens § 4. Forbuddet vil gælde på alle arealer omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2 og stk. 3. (heder, moser og lignende, strandenge og strandsumpe samt ferske enge og biologiske overdrev). Forbuddet vil gælde uanset om gødskning, sprøjtning og omlægning har været en del af den hidtidige lovlige drift.

Miljøkvalitetskriterier for kemikalier

Miljøkvalitetskriterier anvendes i tilstandsvurderinger for at sikre god tilstand i vandmiljøet. Derudover anvendes de bl.a. til udledningstilladelser. Miljøkvalitetskriterier fastsættes for vand, sediment og biota. For vand tages der udgangspunkt i toksicitetsstudier for basissættet bestående af alger, fisk og krebsdyr, hvor der for sedimentkvalitetskriteriet anvendes toksicitetsstudier for sedimentlevende arter. For biotakvalitetskriterierne for beskyttelse af hhv. sekundær forgiftning op igennem fødekæden og for menneskets indtag af fisk og skaldyr anvendes der toksicitetsstudier for fugle og pattedyr.

Miljøstyrelsen fastsætter miljøkvalitetskriterier, i form af krav, der fremgår af *Bekendtgørelse om fastlæggelse af miljømål for vandløb, søer, overgangsvande, kystvande og grundvand* (BEK nr. 1625 af 19/12/2017). Udarbejdelsen af miljøkvalitetskriterier i bekendtgørelsen har ophæng i vandrammedirektivet, som ikke har beskyttelsesbestemmelser rettet direkte mod rødlistede og beskyttede arter.

I forbindelse med udledningstilladelser kan Miljøstyrelsen også fastsætte miljøkvalitetskriterier jf. §4 i *Bekendtgørelse om krav til udledning af visse forurenende stoffer til vandløb, søer, overgangsvande, kystvande og havområder* (BEK nr. 1433 af 21/11/2017).

Bilag 2. Oversigt over tilskudsordninger på private og kommunale arealer

Myndighed	Ordning	Beskrivelse	Beløb 2022 (mio. kr.)
Miljøministeriet, (Miljøstyrelsen og Naturstyrelsen)	Etablering af små vandhuller	Tilskudsordningen til etablering af vådområder/vandhuller. Ordningen er fra 2022 forøget med 0,5 mio. kr.	3
Miljøministeriet, (Miljøstyrelsen og Naturstyrelsen)	Plant for vildtet	Plant for hasselmus og plant for birkemus samt plant for vildtet. Link: https://naturstyrelsen.dk/naturoplevelser/jagt/tilskud/plant-for-birkemusen/ og https://naturstyrelsen.dk/naturoplevelser/jagt/tilskud/plant-for-hasselmusen/	2
Miljøstyrelsen	Privat urørt skov BEK nr. 776 af 19/06/2017	<u>Formålet</u> er bevare og fremme biodiversiteten i private skove. <u>Link</u> https://mst.dk/natur-vand/natur/tilskud-til-skov-og-naturprojekter/privat-uroert-skov/	13,1
Miljøstyrelsen	Klima-Lavbund BEK nr. 50 af 15/01/2021	Projekter prioriteres ud fra synergieffekter herunder biodiversitet (arealer som sammenbinder eller etablerer buffer omkring § 3-natur eller om levesteder for bilag IV-arter/rødlistearter, prioriteres). <u>Formålet</u> er primært udtag af kulstofrige lavbundsjord med henblik på at reducere landbrugets drivhusgasudledning. Projekterne skal derudover understøtte natur-, vandmiljø- og øvrige klimaformål. <u>Link</u> https://mst.dk/natur-vand/vandmiljoe/tilskud-til-vand-og-klimaprojekter/klima-lavbund/	152,7
Miljøstyrelsen	Sørestaurering BEK nr. 1287 af 07/11/2016	Der kan opnås højere tilskud, hvis søen er levested for rødlistede arter i rødlistekategorierne kritisk truet eller truet. <u>Formålet</u> er at forbedre vandkvaliteten i søerne med henblik på at opnå god økologisk tilstand i henhold til målene i EU's vandrammedirektiv. <u>Link</u> https://mst.dk/natur-vand/vandmiljoe/tilskud-til-vand-og-klimaprojekter/soerestaurering/	10

Miljøstyrelsen	Vandløbsrestaurering, national BEK nr. 649 af 13/04/2021	Levestedsbeskyttelse Mulighed for højere tilskud, hvis der f.eks. er rødlistede vandløbsarter i projektområdet. <u>Formålet</u> er at bidrage til genopretning af gydepladser og passager for fisk og at forbedre forholdene for flora og fauna i øvrigt for omkostningseffektivt at sikre det fastlagte miljømål i konkrete vandområder. Link https://mst.dk/natur-vand/vandmiljoe/tilskud-til-vand-og-klimaprojekter/vandloebrestauring-national-ordning/	50,7
Miljøstyrelsen	Vandløbsrestaurering, EHFF	Mulighed for højere tilskud, hvis der f.eks. er rødlistede vandløbsarter i projektområdet. <u>Formålet</u> er at forbedre de fysiske forhold i vandløbene, så vandmiljøet på sigt kan leve op til målsætningen i EU's vandrammedirektiv om minimum god økologisk tilstand. Link https://mst.dk/natur-vand/vandmiljoe/tilskud-til-vand-og-klimaprojekter/vandloebrestauring/	72
Miljøstyrelsen	To drikkevandspuljer BEK under udarbejdelse til 1. juli	<u>Formålet</u> er drikkevandsbeskyttelse via dyrkningsrestriktioner, samt sløjfning af ubenyttede brønde og borer. Link https://mst.dk/natur-vand/natur/tilskud-til-skov-og-naturprojekter/drikkevandspulje/	31,7
Miljøstyrelsen	LIFE LIFE-forordningen	Beskyttelse og forvaltning af arter og levesteder <u>Formålet</u> med programmet er at yder støtte til projekter, der bidrager til at gennemføre EU's miljø- og klimapolitik. LIFE er EU's tilskudsordning for natur, miljø og klima. Link https://mst.dk/natur-vand/natur/tilskud-til-skov-og-naturprojekter/eu-life/	0
Miljøstyrelsen	Opkøb af dambrug Ingen BEK	Levestedsbeskyttelse <u>Formålet</u> med tilskudsordningen er at nedbringe tilførslen af næringsstoffer (fosfor og kvælstof) til søer og kystvande og fjernelse af fysiske spærringer i vandløb. Link https://mst.dk/natur-vand/vandmiljoe/tilskud-til-vand-og-klimaprojekter/opkoeb-af-dambrug/	7,5
Landbrugsstyrelsen	N- og P-vådområder BEK nr. 318 af 01/03/2021	<u>Formålet</u> er at genskabe naturlige vandforhold de steder i landskabet, som er velegnede til det, for derved at mindske kvælstof- og fosforudledningen til eksempelvis indre fjorde. Vådområdeprojekter placeres på lavtliggende landbrugsarealer, som omdannes til natur. Link https://mst.dk/natur-vand/vandmiljoe/tilskud-til-vand-og-klimaprojekter/kvaelstof-og-fosforvaadomraader/	201
Landbrugsstyrelsen	Lavbundsordningen BEK nr. 318 af 01/03/2021	<u>Formålet</u> er at reducere landbrugets udledning af drivhusgasser, reducere udledningen af kvælstof til kystvande og genskabe eller forbedre natur. Projektet kan bidrage til at fremme naturens kvalitet og skabe robuste naturområder. Der lægges i den sammenhæng vægt på, om projektet f.eks. understøtter Natura 2000-områder. Robuste naturområder kan f.eks. fremmes, når lavbundsprojektet etableres i tilknytning eller grænser op til eksisterende naturområder. Link https://mst.dk/natur-vand/vandmiljoe/tilskud-til-vand-og-klimaprojekter/udtagning-af-lavbundsjaerd/	375

Landbrugsstyrelsen	Multifunktionel jordfordeling BEK nr. 239 af 16/03/2020	<u>Formålet</u> er at gennemføre multifunktionel jordfordeling som redskab til at muliggøre multifunktionelle projekter. Disse projekter skal sammentænke landbrugsproduktion med f.eks. rent vandmiljø, rent drikkevand, drivhusgasreduktion, Natura 2000 og bilag IV-arter, klimatilpasning, skovrejsning, biodiversitet og natur, økologisk landbrug, friluftsliv, landdistriktsudvikling samt arrondering af landbrugsejendomme. <u>Link</u> https://lbst.dk/tilskudsguide/multifunktionel-jordfordeling/#c70083	20,5
Landbrugsstyrelsen	Privat skovrejsning	Tilskuddet gives til etablering af ny skov på landbrugsjord. Det forudsættes, at der anvendes hjemmehørende arter, og at der anlægges skovbryn med blomstrende buske. Arealerne pålægges fredskovspligt, som sikrer langsigtet arealanvendelse til skov. Link https://lbst.dk/tilskudsguide/tilskud-til-privat-skovrejsning/	70
Landbrugsstyrelsen	Bio-ordning for biodiversitet og bæredygtighed	Ordningen giver mulighed for anlæggelse af brak og små og større biotoper på landbrugsmarkerne på op til 50% af bedriftens samlede areal. Ordningen rækker ud over de forpligtelser, der gælder under basiskrav GLM8 under konditionalitet, hvor der er krav om at alle brug skal udlægge mindst 4 pct. ikke-produktive elementer på deres omdriftsarealer.	fra 2023: 137
Landbrugsstyrelsen	Bioordning for ekstensivering med slæt	Ordningen indebærer, at omdriftsarealer udlægges med græs uden brug af gødning, og at der tages mindst et årligt slæt.	fra 2023: 134
Landbrugsstyrelsen	Minivådområder BEK nr.653 af 14/04/2021	Der er tale om tekniske anlæg, der er etableret sådan, at de renser drænvand fra f. eks. marker for kvælstof og fosfor. Drænvandet ledes igennem bassiner, der fungerer som en slags naturligt renseanlæg, før vandet ledes videre ud i vandløb og søer.	132
Landbrugsstyrelsen	Skov med biodiversitetsformål BEK nr. 309 af 11/03/2022	Tilskuddet ydes for at skabe muligheder for ekstensiv skovdrift, og bevaring af gamle træer til naturligt henfald.	25
Landbrugsstyrelsen	Rydning og forberedelse til afgræsning (N2000) BEK nr. 1323 af 08/09/2020	Rydning og forberedelse til afgræsning (Natura 2000). Der kan søges tilskud til projekter med rydning af tilgroede arealer og forberedelse til afgræsning i de særligt udpegede Natura 2000-områder samt arealer med overdrev og arealer i nationalparker. (BEK nr. 1323 af 08/09/2020, Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri)	35
Landbrugsstyrelsen	Pleje af græs og naturarealer (PLG) (N2000) BEK nr. 1076 af 01/06/2021	Pleje af græs- og naturarealer (N2000) kaldet PLG. Rødlistearter indgår i HNV-scoren (High Nature Value) og dermed som grundlag for prioritering af nye tilsagn til 5-årig naturplejeindsats. LBST vurderer, at PLG-ordningen har en generelt positiv virkning på biodiversitet og på truede og rødlistede arter, især lyskrævende arter. I dag tillader PLG-ordningen 10 %	239

		<p>fleksibilitet, hvilket i praksis betyder at landmanden har mulighed for at undtage op til 10 % af markens fritliggende natur fra afgræsningsforpligtigelsen. Disse tiltag støtter både plantematerialets struktur- og højdediversitet og giver mulighed for at bevare betydelige naturelementer bl.a. gamle veterantræer og stenbunker. (BEK nr. 1076 af 01/06/2021, som ændret ved bekendtgørelse nr. 2261 af 01/12/2021. Bekendtgørelse om tilskud til pleje af græs- og naturarealer Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri)</p>	
Landbrugsstyrelsen	Biodiversitet målrettet tillægsordning	<p>Frivilligt tillæg til PLG: Biodiversitet målrettet tillægsordning (planlægges til 2025): Effektbaseret tillæg målrettet biodiversitet på græsningsarealer.</p> <p>Ideen med den nye tillægsordning til PLG er, at der vil kunne søges og modtages betalingstillæg, hvis man kan dokumentere forbedringer på biodiversiteten på sit naturplejeareal, ved at registrere og indsende oplysninger til LBST om plantearter og strukturer på arealet. (Bek. ikke findes endnu)</p>	Fra 2025: beløb er ukendt indtil videre

Bilag 3. Forvaltning af rødlistede arter og deres levesteder på statsejede arealer

Miljøstyrelsen har bedt en række ministerier og styrelser, som forvalter offentligt ejede arealer, om at give en kort beskrivelse af, hvilke typer arealer, der forvaltes, og hvorvidt der er særlige retningslinjer i forhold til rødlistede arter. I dette bilag gengives styrelsernes svar, som i nogle tilfælde er afkortet til centrale budskaber.

Retningslinjer og politikker af betydning for biodiversitet

Naturstyrelsen har udarbejdet en række politikker, retningslinjer og andre styringsdokumenter, som styrelsens 16 lokale enheder anvender i den daglige forvaltning af vores fælles natur. På den måde sikrer Naturstyrelsen, at der er en klar retning på de indsatser, som gennemføres, og at forvaltningen af statens arealer, der udgør ca. 210.000 ha skov- og naturarealer, foregår ensartet på tværs af landet.

Ny Vision for Naturstyrelsen:

Miljøministeren og Naturstyrelsen har i februar 2022 udgivet en vision for den fremadrettede forvaltning af de statsejede naturarealer, som Naturstyrelsen forvalter. Her er i endnu højere grad end tidligere fokus på naturværdier, biodiversitet og friluftsliv, mens fokus på produktion af træ og biomasse nedjusteres.

I stedet for den klassiske opdeling mellem skov og natur i arealforvaltningen skal der nu være en integreret forvaltning med naturen i fokus – populært sagt nedlægges skovgærdet for at skabe varierede levesteder, som sikrer biodiversiteten på statens arealer.

På lang sigt er målet, at:

- Naturstyrelsens arealer har en høj naturværdi, og det vil være muligt uden væsentlige anlægsomkostninger at vælge, at alle arealerne skal forvaltes efter hovedformålene natur og friluftsliv, og at produktionshensyn ikke længere vil være selvstændige mål. Arealerne forvaltes helhedsorienteret med varierede overgangszoner mellem skov og lysåben natur.
- Naturen forvaltes med særligt fokus på naturlige processer og dynamikker (open-ended forvaltning) i nationalparkerne. I øvrige områder anvendes enten målrettet naturforvaltning, open-ended forvaltning, eller der gøres en aktiv indsats for at etablere ny natur, alt efter områdets udgangspunkt og mål. For alle arealer tages der konkret stilling til naturforvaltningen, og der prioriteres skarpt inden for de økonomiske rammer, som er til rådighed, samt de juridiske rammer, som gælder for de enkelte områder.
- Den målrettede forvaltning foretages for at sikre naturtyper og sjældne arter samt hensyn til friluftsliv og landskaber mm. Den skarpe opdeling mellem skov og lysåben natur i landskabet er opblødt. På arealerne tages ikke selvstændige produktionshensyn, men naturområderne forvaltes fortsat omkostningseffektivt

Naturplejestrategi:

Naturstyrelsen har udarbejdet en naturplejestrategi i 1999. Denne strategi tager udgangspunkt i pleje/forvaltning af naturtyper og er stadig relevant i forvaltningen af statens arealer i dag. Forvaltningen tager udgangspunkt i traditionelle naturplejemetoder, hvor der foreligger forskningsmæssig evidens for, at metoderne er effektive til at sikre god naturtilstand i naturtyperne. Som

udgangspunkt er naturtyper i god naturtilstand en forudsætning for, at der eksisterer velegnede levesteder for en lang række af truede og rødlistede arter.

Naturforvaltningsstrategier:

Naturstyrelsen satte i oktober 2018 et projekt i gang, som skulle opdatere og systematisere forvaltningen af de lysåbne arealer. Der var behov for at supplere Naturplejestrategien med en række nye emner og temaer, som er aktuelle i moderne naturforvaltning og den offentlige debat. Det gælder f.eks. rewilding, artsforvaltning, effektvurdering og evidens. De fleste dele af disse naturforvaltningsstrategier har betydning for truede og rødlistede arter

Strategierne har bl.a. udmøntet sig i udviklet leverancer i form af retningslinjer, anbefalinger og værktøjer til planlægningen af naturforvaltning, der skal understøtte enhedernes arbejde med naturforvaltning på de lysåbne arealer inden for arbejdet med målsætning inaturforvaltningen (se Naturmål), adaptiv naturforvaltning, retningslinjer for nye lysåbne naturarealer, storskala naturforvaltning (se under naturnationalparker) og biodiversitetsfremmende tiltag (græsning, mosaikpleje, hydrologi, dødt ved og insektbestøvede træer og buske)).

Naturmål for styrelsens arealer:

Naturstyrelsen har udviklet og afprøvet et nyt paradigme for naturmål, der på sigt skal omfatte alle Naturstyrelsens lysåbne naturarealer. Naturmål tager udgangspunkt i arealets tilstand. Der fastlægges en målsætning for arealet, og der vælges virkemidler, der skal anvendes. Som en del af planen skal man bl.a. identificere arealets fokusarter (ofte truede og rødlistede arter), være opmærksom på beskyttelse og udpegninger som f.eks. Natura 2000 og §3-beskyttet natur, samt evaluere den hidtidige driftshistorie.

Adaptiv naturforvaltning - Kæden

I forbindelse med forvaltning af naturarealer eller potentielle naturarealer, skal der være bevidsthed om, hvad formålet er med forvaltningen, inden der vælges virkemidler og tiltag. Før målsætningerne fastlægges, og forvaltningen planlægges, skal den eksisterende naturtilstand være beskrevet med relevante og aktuelle data, og naturpotentialet skal være vurderet. Arealet genbesøges og tilstanden undersøges efter indsatserne er udført, og det evalueres, om de valgte virkemidler og tiltag har haft den ønskede effekt. Løbende kan der være behov for, at indsatserne revurderes og tilpasses. I nogle tilfælde skal målene måske også justeres. Hele processen skal være systematisk og dokumentere, hvilke overvejelser der er blevet gjort i forhold til tilstand, valg af virkemidler og de opnåede effekter. På den måde sikres de bedste resultater af naturforvaltningen.

Udvikling af ny natur:

Naturstyrelsen har udarbejdet retningslinjer for ny natur. Retningslinjerne sikrer, at omdriftsarealer og afskovede arealer, der skal udvikles til ny lysåben natur, håndteres på den bedst mulige måde ift. at sikre, at de hurtigst muligt udvikler sig til værdifuld lysåben natur.

Forvaltning med store planteædere:

Landbrugspolitikken og de tilhørende retningslinjer gør det muligt for Naturstyrelsen at styre forvaltningen med store planteædere på statens arealer. I dag afgræsses ca. 35-38.000 ha af statens arealer. Heraf udgør helårsgræsning og anden ekstensiv forvaltning med store planteædere ca. 4-8.000 ha. Forskere vurderer, at græsning er det vigtigste virkemiddel til sikring og udvikling af naturkvalitet og anbefaler især helårsgræsning. Naturstyrelsen forventer inden for en kortere årrække, at statens areal med græsning fordobles, at der bliver flere arealer med helårsgræsning, samt at arealet med skovgræsning, der i dag udgør ca. 7% af det samlede græssede arealer, vil stige kraftigt.

Flere af Naturstyrelsens arealer, der ikke er udlagt til naturnationalparker, forvaltes i dag med ekstensiv helårsgræsning for at fremme vildere natur og naturlige processer. Det gælder blandt

andet for områderne på Ulvshale, der græsses med Exmoorponyer, geder og kvæg, Skindbjerglund og Rise Skov i Himmerland, der græsses af kvæg og geder og Husby Klitplantage og Klitmøller Klitplantage, der græsses med heste og kvæg.

Den ekstensive helårsgræsning medfører, at urtelaget ikke bides så hårdt i sommerhalvåret, så mængden af blomsterressourcer forøges sammenlignet med en mere intensiv sommergræsning. Desuden vil dyrene gå hårdere til førne og vedplanter i vinterhalvåret, hvor der ikke er så meget græs og urtevegetation. Det åbner vegetationen, så der kommer mere lys til jordoverfladen og mere bar jord til de varmekrævende insekter. Helårsgræsning medfører derudover, at der er gødning tilgængelig året rundt. Det skaber forudsætninger for en artsrig gødningsflora og fauna.

Redetræspolitikken:

Som et led i sikring af rødlistede ynglefugle har Naturstyrelsen i samarbejde med Dansk Ornitologisk Forening udarbejdet en redetræspolitik, der skal minimere de gener, som ynglende fugle (særligt ynglende rovfugle) udsættes for i forbindelse med arbejde og færdsel i deres yngleområder. Det betyder blandt andet, at der arbejdes med en minimumsafstand til kendte redetræer for en række arter af fugle, ligesom der i visse tilfælde er mulighed for at begrænse publikumsfærdsel i områder hvor særligt sjældne og forstyrrelsesfølsomme arter yngler. (f.eks. visse arter af rovfugle).

Ynglende ulve:

Naturstyrelsen har udarbejdet retningslinjer for, hvordan der skal sikres forstyrrelsesfrie områder omkring ynglende ulve og hvilke overvejelser og begrænsninger der skal stilles ift. den almindelige rugerbruger og den organiserede bruger, der ønsker at afholde arrangementer i områder, hvor ulv yngler eller formodes at yngle. Der er taget udgangspunkt i notatet "Ulves sårbarhed over for forstyrrelser i yngletiden" ([Ulves sårbarhed over for forstyrrelser i yngletiden \(au.dk\)](#) fra DCE i forbindelse med udarbejdelse af disse retningslinjer for ynglende ulv.

Indsamling af sommerfugle:

For at sikre bestande af sjældne og rødlistede sommerfugle er det forbudt at indsamle disse arter på Naturstyrelsens arealer. Det er beskrevet i Adgangsbekendtgørelsen (i §28, artikel 1, nr. 6). Hvis der alligevel bliver indsamlet rødlistede dagsommerfugle, vil Naturstyrelsen politianmelde indsamlerne. Naturstyrelsen kan give tilladelse til indsamling af rødlistede dagsommerfugle, men kun hvis det foregår som led i et videnskabeligt forskningsprojekt godkendt af Statens Naturhistoriske Museum i København eller Naturhistorisk Museum i Århus.

PasPåKort:

For at forhindre forstyrrelser af sårbare arter samt ødelæggelse af levesteder er alle Naturstyrelsens skovningsmaskiner og eksterne skovningsmaskiner, der løser opgaver for Naturstyrelsen, udstyret med et "Pas-på-kort", hvor kendte forekomster af rødlistede og fredede arter er registreret. Pas-på-kortet er ved at blive opdateret, så det trækker data fra den nye artsportal arter.dk. Det betyder, at datagrundlaget fremover bliver mere omfattende og dækker endnu bedre, end det har gjort hidtil. Foruden registreringer fra de offentlige databaser kommer også de hemmeligholdte registreringer af f.eks. sjældne ynglefugle fra DOF ind i Pas-på-kortet.

Planlægning og gennemførelse af aktiviteter:

Naturstyrelsens medarbejdere er instruerede i at anvende Arter.dk og andre arts-databaser i forbindelse med, at der planlægges og gennemføres aktiviteter generelt. På den måde mindskes risikoen for, at der gennemføres aktiviteter, der kan have negativ betydning for truede og rødlistede arter på statens arealer.

Naturnær skovdrift:

Gennem de seneste ca. 15 år er de statslige skove blevet drevet efter principperne for naturnær skovdrift. Dette har bl.a. medført mere naturlig hydrologi, flere hjemmehørende træarter,

en større strukturel variation og mere dødt ved i skovene. Niveauet af dødt ved svarer ikke til den mængde dødt ved, der vil findes i en skov, som har ligget urørt i en længere periode, men er stadig højere end i intensivt forstligt drevne skove. Mængden af levesteder for truede og rødlistede arter tilknyttet dødt ved og gamle træer har derfor været større i de skove, der blev drevet naturnært end i den intensivt forstligt drevne skov.

Naturstyrelsens naturnære skovdrift er certificeret bæredygtig skovdrift efter ordningerne FSC, PEFC og biomassecertificeringen SBP.

Økologiske retningslinjer:

De økologiske retningslinjer er med til at sikre potentialet for en rigere biodiversitet i statens skove. Retningslinjerne sikrer bl.a., at der ikke fældes gamle træer (eg over 300 år og bøg over 200 år), eller andre træer der er særligt værdifulde for biodiversiteten, f.eks. sjældenheder, stærkt mosbegrøede træer eller træer med mange levesteder såsom hule træer og løvtræer med huller. Ved gennemførelse af skovningsaktiviteter præciserer retningslinjerne, at der skal efterlades træer til naturligt henfald og død, at der skal laves barkskader og efterlades højstubbe, og at hver femte top af løvtræer skal efterlades i skoven. Retningslinjerne sikrer også, at der på længere sigt arbejdes frem mod strukturrige 50 meter brede skovbryn med hjemmehørende træer og buske.

Flersidige hensyn ved oparbejdning af stormfald:

I forbindelse med stormfald i statens skove er der udarbejdet retningslinjer til fremme af mere dødt ved i skovene. De foreskriver bl.a., at der som udgangspunkt ikke fjernes stormfald, der forekommer som spredt fald i løvskov. Endvidere skal det undgås at fjerne stormfald, hvor der forekommer særlige naturbeskyttelseshensyn f.eks. urørt skov eller i N2000-skovnaturtyper. Desuden skal der generelt efterlades højstubbe og flere hele stormfældede træer. Dødt ved og halvdøde træer udgør vigtige levesteder for skovens mange rødlistede arter.

Retningslinjer for urørt skov:

I forbindelse med udpegningerne af urørt skov i 2018 og i 2020 blev der udarbejdet retningslinjer for skove udpeget til urørt skov. Retningslinjerne er overordnede og rammesættende for den efterfølgende udarbejdelse af forvaltningsplaner for de udpegede skove.

I retningslinjerne er der anvisninger på, hvordan man i en overgangsperiode skaber det bedst mulige naturgrundlag i de kommende urørte skove. Det sker bl.a. ved at sikre nuværende levesteder generelt og ved at bevare træer, der har potentiale til at blive særligt betydningsfulde for biodiversiteten på langt sigt. Retningslinjerne anviser endvidere naturgenopretningsmodeller, som vil fremme biodiversiteten yderligere i skovene herunder reducere andelen eller helt fjerne ikkehjemmehørende træarter, fremme strukturel variation, genskabe naturlig hydrologi, fremme stående og liggende dødt ved, fremme levesteder ved beskadigelse af levende træer og ikke mindst fremme skovgræsning. Retningslinjerne forholder sig endvidere til friluftsliv og pleje af fortidsminder i de kommende urørte skove.

Planlægning for naturarealer:

Naturstyrelsen laver langsigtede driftsplaner for alle sine arealer. Driftsplanerne beskriver, hvordan styrelsens skove og naturarealer skal forvaltes, og de har dermed betydning for både friluftsliv og natur. Planerne gælder for 15 år ad gangen, med en planlagt revision en til to gange i perioden.

Naturstyrelsen udarbejder desuden plejeplaner, der følger op på de statslige Natura 2000-planer. De beskriver, de tiltag, som skal pleje og beskytte habitatnaturen og en række særlige dyre- og plantearter på Naturstyrelsens arealer. Som et led i forvaltningen af naturarealer, der ligger inden for Natura 2000-områderne, tilpasses forvaltningen Natura 2000-plejeplanen for det enkelte område, hvor hensynet til arter på udpegningsgrundlaget samt relevante bilag IV-arter vægtes højt.

På baggrund af konkrete fredningskendelser udarbejder Naturstyrelsen desuden 5-årige plejeplaner for enkelte fredede områder, f.eks. Kalvebod Fælled.

Som et led i forvaltningen af naturstyrelsens arealer udarbejdes forvaltningsplaner for de enkelte områder. For arealer, hvor der er registrerede forekomster af rødlistede arter, bliver der i nogle tilfælde skrevet særlige forvaltningsplaner for disse arter, hvis der er et særligt beskyttelsesbehov. Det er f.eks. gældende den forvaltningsplan, der er ved at blive udfærdiget for området ved den genskabte Søborg sø. Her sikrer en særskilt plan for den truede engsnarre, at arten fortsat kan findes og trives i området.

Eksempler på nye initiativer med betydning for truede og rødlistede arter

En stor del af den lysåbne natur forvaltes allerede i dag målrettet i forhold til naturtyper og arter, bl.a. med ophæng i Natura 2000-planerne. Ud over denne målrettede forvaltning vil der i fremtiden i højere grad blive sat fokus på at skabe vildere natur med fri dynamik både i skov og på de lysåbne arealer. Dette vil særligt kunne lade sig gøre i de store, sammenhængende naturområder, hvor der er plads til de naturlige processer med store planteædere, fri succession og naturlig hydrologi.

Der pågår i øjeblikket mange store indsatser på statens arealer, der særligt vil være af betydning for truede og rødlistede arter og med forvaltning af rødlistede arter som et primært formål. Nedenstående er eksempler på sådanne projekter. I den resterende del af notatet beskrives eksempler på indsatser. Det er således ikke en komplet liste, men nogle udvalgte eksempler.

Naturnationalparker:

Det fremgår af Natur- og biodiversitetspakken fra december 2020, at der skal etableres op til 15 naturnationalparker. Disse kommende op til 15 naturnationalparker skal forvaltes med natur og biodiversitet som hovedformål med henblik på, at naturen i størst muligt omfang kan udvikle sig på egne præmisser. Her vil fokus være på at genoprette de naturlige processer som helårsgræsning, naturlig hydrologi og naturlig succession. Oprettelse af naturnationalparkerne forventes at føre til en større tæthed af levesteder for rødlistede arter i områderne, f.eks. knyttet til dødt ved og gamle træer, gødning og blomstrende urter, buske og træer.

Naturnationalparkerne bliver fordelt over hele landet: I klitlandskaber i Nordvestjylland, på fed, østjysk muld, i vestjysk hede og plantagelandskab, i det sandede og næringsfattige skovland i Nordsjælland og på bornholmsk klippegrund. Her er det økologiske og geologiske udgangspunkt meget forskelligt, hvilket giver mulighed for at tilgodese rødlistede arter fra langt de fleste habitater i naturnationalparkerne.

Urørt skov:

I de op mod 75.000 ha urørt skov der, som følge af Natur- og biodiversitetspakken fra december 2020, skal udlægges uden for naturnationalparkerne, er der også et stort fokus på biodiversitet. Der bliver lagt vægt på at fremme og genoprette de naturlige processer, som understøtter levesteder og skabe optimale vilkår for en lang række af de mange rødlistede arter knyttet til skovnatur, skovlysninger og overgangszoner mellem lysåben og skovdækket natur. Størstedelen af disse urørte skove bliver udlagt på statens arealer.

Rødlistede arter, der vil nyde godt af tiltag i forbindelse med naturnationalparkerne og udlægning af urørt skov, er bl.a. insekter, flagermus og andre smådyr knyttet til dødt ved, hulheder og gamle lysstillede veterantræer, insekter og svampe knyttet til gødning fra store pattedyr og arter knyttet til fugtige og våde områder, herunder arter af fugle, padder og insekter.

Klima-lavbundsprojekter:

Klima-lavbundsprojekter handler om at tage kulstofholdige landbrugsjorder ud af drift og hæve vandstanden på arealerne for at reducere landbrugets udledning af CO₂ og andre klimagasser. Indsatsen med klima-lavbundsprojekter er med til at understøtte målet om at reducere Danmarks udledningen af skadelige drivhusgasser med 70% frem mod 2030. Samtidig kan indsatsen understøtte andre hensyn, særligt i forhold til natur, miljø og klimatilpasning samt friluftslivets adgang til naturområderne. Synergieffekterne med natur, miljø, klimatilpasning og friluftsliv vil være forskellige fra projekt til projekt. Eksempelvis vil den for de rødlistede arter afhænge af,

i hvilken grad der kan skabes sammenhæng til eller mellem naturområder og levesteder for forskellige arter, reduktion af randpåvirkning af eksisterende levesteder fra omgivende dyrkningsjord, og hvor stor kulturpåvirkning (dræning, gødsning, sprøjtning, udjævning mv.), der tidligere har været på arealerne. Denne indsats kan derfor have en enten direkte eller indirekte betydning for truede og rødlistede arter.

Eksempler på øvrige igangværende og afsluttede projekter af betydning for truede og rødlistede arter

LIFE Open Woods (2019-2027):

I relation til urørt skov gennemføres LIFE Open Woods. LIFE Open Woods er et EU LIFE-støttet naturprojekt, som har til formål at øge potentialet for biologisk mangfoldighed i skov. Projektet understøtter omstillingen fra produktionsskov til en rigere skovnatur med højere biologisk mangfoldighed. Virkemidlerne i projektet består i at fremskynde rige og varierede skovstrukturer og tilbageføre naturlige dynamiske processer til skovene i form af:

- flere træer i nedbrydning (aktiv beskadigelse af ældre løvtræer - veteranisering)
- flere solbeskinnede egestammer
- mere vand i skoven
- udsætning af græssende dyr eller forøgelse af eksisterende vildtbestande for at gøre skovene mere varierede
- berigelsesindplantninger af biologisk værdifulde træer eller blomstrende buske
- særlige indsatser for den sjældne og rødlistede bille Eremit og Bechsteins Flagermus
- udvikling og gennemførelse af efteruddannelse af Naturstyrelsens medarbejdere i forvaltning af biologisk værdifulde skove i samarbejde med Københavns Universitet.

Indsatserne i LIFE Open Woods er fordelt på 23 skove, hvoraf de 18 er forvaltet af Naturstyrelsen, to er private skove, én skov er forvaltet af det Stiftung Naturschutz Schleswig-Holstein og to skove er ejet af AAGE V JENSEN NATURFOND.

Hasselmusprojekt i Bidstrupskovene:

Hasselmusprojektet i Bidstrupskovene løber fra 2016-2026 og skal bidrage til at forbedre forholdene for hasselmusen samt udbrede viden om dens tilstedeværelse og forvaltningstiltagernes effekt.

Projekter består af 4 delelementer nemlig:

- 1) Udvidet monitoring i form af nulpunktsovervågning på udvalgte lokaliteter bl.a. ved de nyplantede hasselmuskulturer efterfulgt af en løbende effektovervågning i form af monitoring af bestand.
- 2) Gennemgang af tidligere skitseret korridornet fra slutningen af 90'erne og opdatering i forhold til både placering og indsatsbehov
- 3) Den primære trussel for hasselmusen er manglen på egnede levesteder. Projektet arbejder derfor på at sikre og skabe områder med passende vegetation samt mulighed for udveksling af dyr mellem de enkelte områder. Der arbejdes med en kombination af kerneområder og korridorer i Bidstrupskovene. Kerneområderne etableres efter rydning af nåletræsbevoksninger. Der plantes ekstensive kulturer med en overvægt af forskellige buske og lystræarter som eg. Kerneområderne ønskes forbundet af et korridornet af ledelinjer, så hasselmusene kan flytte rundt imellem de gode levesteder i Bidstrupskovene. Første etape af plantning af hasselmuskulturer til udvikling af kerneområder er påbegyndt i 2016.
- 4) Formidling. Danmarks Naturfredningsforening har tidligere opsat redekasser forskellige steder i Bidstrupskovene. Naturstyrelsen ønsker at genoptage projektet i samarbejde med frivil-

lige, herunder gennemgang af redekasserne for at give viden om, hvorvidt hasselmusen er tilstede og benytter dem. Derudover afholdes formidlingsarrangementer om hasselmusen, dens levevis og projektets indsats.

Projektet gennemføres med støtte fra 15. juni Fonden og i samarbejde med Nationalpark Skjoldungernes Land og den lokale Lejre-afdeling af DN.

BioGrenzkorr:

BioGrenzkorr (www.biogrenzkorr.dk) er et dansk-tysk samarbejde om biodiversitet i grænseoverskridende korridorer og handler om at udvikle, afprøve og formidle metoder i forvaltning af levesteder for særligt beskyttede arter. Metoder, der kan anvendes i skov- og landbrug uden at skade levesteder, men samtidig være økonomisk fornuftige. Projektet består af fire arbejdsplaner: Skovkorridorer, korridorer i åbent land, formidling og erfaringsudveksling. Projektet har fokus på de sjældne og særligt beskyttede arter: Hasselmus, birkemus og flagermus. Projektet gennemføres i samarbejde mellem Naturstyrelsen Fyn og Sønderjylland samt Stiftung Naturschutz og Landesforsten begge i Schleswig-Holstein.

LIFE klokkefrø (2004-2009):

Projektet er gennemført i et tæt samarbejde mellem myndigheder og NGO'er i en række lande omkring Østersøen. Projektet ledes af Stiftung Naturschutz Schleswig-Holstein.

Naturstyrelsen har gennem projektet videregivet danske erfaringer om forvaltning af klokkefrø. Projektet har haft fokus på at sikre og forbedre klokkefrøens levesteder ud fra en helhedsorienteret strategi om at sikre arten i hele dens livscyklus og har demonstreret vigtigheden af sammenhængende levesteder i form af ekstensivt afgræssede arealer med forekomst af egnede yngle- og fourageringsvindhuller samt overvintringssteder.

I Danmark er der som del af projektet gravet og oprenset 160 ynglevandhuller, anlagt næsten 50 nye vinterkvarterer samt opdrættet og udsat mere end 25.000 unge klokkefrøer. Projektet har endvidere indkøbt og udlejet naturkvæg til afgræsning af klokkefrøens levesteder. Projektet har haft afgørende betydning for at sikre de danske delbestande af klokkefrø.

LIFE ASPEA (2005-2008):

Projektets formål har været at planlægge og yde støtte til naturpleje til gavn for den sjældne og truede dagsommerfugl, hedepletvinge, at kortlægge og følge bestandens udvikling samt at udvide kendskabet til den sjældne sommerfugl. Projektets resultater og erfaringer danner grundlag for den fremtidige pleje og beskyttelse af hedepletvinge.

Samlet set er der i LIFE ASPEA foretaget pleje på mere end 500 ha, målrettet mod at sikre gunstig bevaringsstatus for hedepletvinge. Der er ryddet ca. 250 ha, indhegnet ca. 200 ha og vådlagt ca. 80 ha. Derudover har ASPEAs informationskampagne øget kendskabet til landbrugsstøtteordninger, som fremmer afgræsning og høslæt. Det har betydet, at begyndende tilgroning anslået er bremset på yderligere 500 ha i projektområderne.

Et af formålene med ASPEA har været at få en opgørelse over bestanden af hedepletvinge i projektområderne, der må anses for at være de vigtigste danske udbredelsesområder for arten og et indblik i udviklingen af de lokale bestande.

Nøgternt betragtet, har ASPEA direkte plejet eller genskabt i størrelsesordenen 2-300 ha levested for hedepletvinge, hvilket har resulteret i, at en negativ tendens for hedepletvinge er bremset. Resultatet er dokumenteret via et intensivt overvågningsprogram, der er indhøstet praktiske erfaringer og udført et betydeligt informationsarbejde, udsendt nyhedsbreve til 500 lodsejere i indsatsområderne, der er afholdt flere offentlige lodsejermøder og afholdt adskillige naturture. Kommunerne beretter om en betydelig lokal interesse for hedepletvinge og dens livsvilkår. Projektets hjemmeside, www.hedepletvinge.dk er løbende opdateret for at bevare og formidle viden om hedepletvinge i en lettilgængelig form. Ved kommunalreformen i 2007 overtog kommunerne plejeforpligtelsen for privatejede fredede områder, og siden 2010 har kommunerne haft ansvaret for en gunstig bevaringstilstand i Natura 2000-områderne. Gennem ASPEA er tre kommuner

blevet kick-startet med disse opgaver, som de har løftet over al forventning. Opmærksomhed på denne forpligtigelse har medført, at betydeligt større arealer end oprindeligt angivet over for LIFE er blevet plejet. Som et værdifuldt dokument for kommunernes videre arbejde har ASPEA udarbejdet en såkaldt "After LIFE-plan".

LIFE engfugle (2006-2009):

LIFE Engfugle-projektet (REMAB – Restoration of Meadow Bird Habitats), har forbedret forholdene for især engryle og brushane i fire af de vigtigste yngleområder for engfugle i Danmark: Vestlige Vejler, Harboøre Tange, Nyord og Vest Amager.

Projektet har desuden bidraget til at gennemføre den nationale handlingsplan for engfugle i Danmark. Derudover har projektet bidraget til at forbedre forholdene inden for projektområderne for rørdrum (*Botaurus stellaris*), sortterne (*Chlidonas niger*) og plettet rørvagtel (*Porzana porzana*) samt genskabt en gunstig bevaringsstatus for naturtyperne 1330 strandenge, og 3140 kalkrige søer og vandhuller med kransnålalger.

SemiAquatic LIFE:

Projektet har til formål at genoprette levesteder og forbedre bestandene af padder, krybdyr og insekter i Natura 2000-områder i det sydlige Sverige (11), Danmark (18) og Nordtyskland (9). De danske områder er bl.a. beliggende på Avernakø, Pamhule Skov og Stevning Dam, Rinke-næs Skov, Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne på Bornholm og Vestamager og har særligt fokus på de to habitatdirektivarter bred skivevandkalv og strandtudse.

LIFE Sårbar natur langs vestkysten/ LIFE REDCOHA (2013-2019):

Projektet dækker en række Natura2000-områder fra Ejstrup Klit i nord til Kallesmærsk Hede og Langli og Skallingen i syd. Der er i projektet især fokus på bekæmpelse af rynket rose, etablering af ny klithedenatur, etablering af fugleøer samt forbedring af hydrologi.

Rynket rose trives i næringsfattig klitnatur, hvor den kan opnå en massiv dækningsgrad, der betyder, at rødlistede arter udkonkurreres. Udvikling af metoder til bekæmpelse af rynket rose vil bidrage til at sikre, at den sårbare kystnatur fortsat kan være levested for de rødlistede arter, der hører til her.

Eksempler på projekter med naturtyper eller levesteder som formål

En del LIFE-projekter, der enten er afsluttet eller er i gang nu, har haft til formål at forbedre forvaltning og pleje af specifikke naturtyper, der er levested for en lang række rødlistede arter. Som eksempler kan nævnes følgende LIFE-projekter:

LIFE Helnæs (2010-2013):

Projektet havde til formål at forbedre og udvide arealet af truede naturtyper samt levesteder for arter inden for Natura 2000-området. Som en del af projektet er der genskabt et større sammenhængende naturområde ved at omlægge privatejede landbrugsarealer til naturarealer gennem en jordfordeling, hvor lodsejerne fik tilbudt egnet erstatningsjord på Helnæs uden for Natura 2000-området.

LIFE Helnæs havde til formål at forbedre naturtilstanden og dermed bevaringsstatus for arter og naturtyper, der udgør en del af udpegningsgrundlaget for Natura 2000 området eller er omfattet af habitatdirektivets bilag IV om strengt beskyttede arter. Det drejede sig om naturtyperne strandeng, fersk eng, mose og overdrev samt habitatarterne mygblomst samt padderterne strandtudse og stor vandsalamander. Naturtypernes naturtilstand og tilstanden for mygblomst blev forbedret gennem rydning og afgræsning, mens padderne levesteder blev forbedret ved afgræsning, etablering af - og oprensning af vandhuller.

LIFE 70 eller LIFE Kær (2012-2018):

Projektet har til formål at sikre naturtyperne højmose, rigkær og andre sårbare mosetyper, samt våd hede. Det er overvejende truede naturtyper, som har brug for en indsats nu, hvis ikke der skal yderligere tilbagegang.

LIFE 70 gennemføres i 11 danske Natura 2000-områder, og omfatter i alt 18 lokaliteter, som tilsammen har et areal på 790 hektar. LIFE 70 gennemføres på private arealer i Assens, Nordfyns, Kerteminde, Odense, Langeland, Silkeborg og Faaborg-Midtfyn Kommune. Desuden indgår arealer, der forvaltes af Naturstyrelsen Fyn og Fugleværnsfonden.

Målet med projektet var at rydde buske og træer på 169 ha, genskabe hydrologi på 226 ha, forbedre levesteder for padder, udvide og forbedre græsningsfaciliteter på 340 ha, græsningsaftaler med lodsejere på 383 ha, opnå bedre viden om levestedskrav for og forvaltning af mygblomst, gennemføre offentlige kampagner for at udbrede kendskabet til projektet samt overvåge biologiske og socioøkonomiske indikatorer.

Som et led i projekterne LIFE Helnæs og LIFE 70, blev der som en del af et Ph.d.-projekt gennemført en forskningsbaseret undersøgelse af mygblomsts levestedskrav og udfærdiget to notater, som kom med anbefalinger til forvaltning af rigkær med udgangspunkt i levesteder for mygblomst og med specifikke anbefalinger til forvaltning af Helnæs Made. [Forvaltning af rigkær \(au.dk\)](#) og [Microsoft Word - Helnæs_notatV2.docx \(naturstyrelsen.dk\)](#)

LIFE IP Natureman (2018-2025):

LIFE IP Natureman er et integreret LIFE naturprojekt, som har til formål at bevare og beskytte rigkær, kildevæld og overdrev i 11 Natura 2000-områder i Himmerland og Midtjylland. De integrerede naturprojekter har fokus på opfyldelse af kravene i Natura 2000-planerne ud fra en holistisk tilgang, hvor der skabes sammenhæng til EU's vandrammedirektiv, klimastrategien og regional udvikling. De fleste områder med lysåben natur er små og naturplejen ofte dyr og besværlig. Resultatet er, at mange af de lysåbne naturområder gror til. En væsentlig aktivitet i projektet er derfor at skabe større sammenhængende naturområder. Det giver mere robuste habitatområder, en større variation i områderne og en øget biodiversitet.

Projektet vil udvikle og afprøve en ny støtteordning for naturarealer med fokus på effekten af naturplejen. Dette vil være til gavn for en lang række rødlistede arter af insekter og planter og andre organismegrupper, der lukrerer på blomstrende urter og en rig insektfauna.

Projektet vil også understøtte udvikling af ny teknologi, som vil gøre det lettere at føre tilsyn med græssende dyr, samt udvikling af maskiner, der kan høste biomasse på naturarealer på en skånsom måde.

Projektet vil opsamle viden om naturpleje, udvikle naturpleje som driftsgren og tilbyde uddannelse i naturpleje til landmænd, landbrugskonsulenter og øvrige interesserede.

LIFE Råbjerg Mose (2013-2019):

Naturstyrelsen, Frederikshavn Kommune og Kragsskovhede fængsel har i fællesskab gennemført et naturgenopretningsprojekt i det enestående rimme-dobbe landskab omkring Natura 2000-området Råbjerg Mose.

Projektet har haft til formål at sikre og forbedre forholdene for en lang række våde og lysåbne naturtyper og tilknyttede arter samt sikre grundlaget for en fremtidig drift af disse arealer til glæde for naturen og lokalsamfundet.

I det over 4.000 hektar store område findes mere end 500 private lodsejere, og det har været frivilligt at være med.

Det overordnede mål har været at sikre og bevare en lang række lysåbne naturtyper og arter samtidig med, at grundlaget for en fremtidig drift af disse arealer sikres.

De vigtigste opgaver i projektet har været:

- Etablering af netværk om dyrehold og græsning.
- Køb af 30 låne kreaturer at racen Galloway.
- Pleje og forbedring af arealer ved rydning af buske, træer og ikke hjemmehørende nåletræer (860 ha), afbrænding/slåning af lyng (189 ha), opsætning af nye hegn (354 ha), forbedret græsning og slæt (195 ha) og genskabelse af mere naturlig hydrologi (580 ha).
- Formidling af projektet på hjemmesiden samt ved udgivelse af nyhedsbreve, udbredelse af viden om engsnarre og hedepletvinge-venlig drift, opsætning af informationstavler og udgivelse af informationsfolder på dansk og engelsk om projektet og guidede ture i projektområdet.

De vigtigste naturmæssige gevinster har været skabelse af 117 ha ny habitatnatur, etablering af egnede yngle- og fourageringsområder for tinksmed og mosehornugle, en stærk hedepletvingebestand i spredning og med nye egnede levesteder samt en stigning i udbredelsen af sphagnum i centrale dele af Råbjerg Mose fra en dækningsgrad på gennemsnitligt 23% til gennemsnitligt 61%.

LIFE højmose (2015-2021):

Bevaringsstatus for aktiv højmose (habitatnaturtype 7110*) er dårlig og er under yderligere forringelse i Danmark. Projektet vil forbedre denne situation gennem restaurering og udvidelse af habitatnaturtypen på 10 lokaliteter i Danmark. Projektet er også rettet mod arterne Lys Skivevandkalv (*Graphoderus bilineatus*), Bred Vandkalv (*Dytiscus latissimus*) og Stor Kærguldsmed (*Leucorrhinia pectoralis*), der alle er opført på habitatdirektivets bilag II og i dårlig bevaringsstatus. Projektet understøtter målsætningerne i Natura 2000-planerne således, at bevaringsstatus kan forbedres for den naturtype og de arter projektet fokuserer på.

Projektet er rettet mod otte danske habitatområder og dækker i alt 1.174 ha i Jylland og på Sjælland. Heraf er 714 ha i private eje og 460 ha ejes af staten. I dag rummer de 10 projektområder tilsammen ca. 214 ha med aktiv højmose (7110*), men den dominerende naturtype er forskellige stadier af tidligere højmose for eksempel naturtyperne skovbevokset tørvemose og nedbrudt højmose.

Før forvaltningstiltagene kan iværksættes, skal 68 private lodsejere kompenseres økonomisk for at deltage i projektet f.eks. ved jordfordeling.

Tilgroning af projektområderne med uønsket krat og skov og dræning af områderne vil blive imødegået ved at rydde bevoksningen og hæve vandstanden. I tre af projektområderne vil der være fokus på projektets insektarter ved at forbedre levevilkårene i og omkring deres yngle- vandhuller.

Projektet forventes at føre til bedre bevaringsstatus for på 214 ha eksisterende aktiv højmose (7110*). 429 ha med nedbrudt højmose restaureres, så der på sigt udvikles aktiv højmose (7110*), der etableres 531 ha bufferzoner rundt om de aktive højmoser og insektarterne får 11 nye levesteder.

LIFE Orchids (2022-2027):

Der er i november 2021 indsendt ansøgning til et nyt LIFE-projekt under navnet LIFE Orchids. Projektets hovedformål er sikring af gunstig bevaringsstatus for de prioriterede habitatnaturtyper kalkoverdrev og tørt kalksandsoverdrev på Østmøn. Projektet vil derved samtidig bidrage til at sikre Danmarks vigtigste levesteder for en række nationalt rødlistede orkidéarter og det eneste levested for den sjældne og rødlistede dagsommerfugl, sortpletlet blåfugl, der kun findes på Møn. Projektet indeholder bl.a. etablering af nye kalkoverdrev på landbrugsjord, der grænser op til områder med eksisterende overdrevsflora eller nuværende levesteder for de sjældne orkidéer og sommerfugle.

Ved at udvide nogle af Danmarks vigtigste forekomster af kalkoverdrev med vigtige orkidéforekomster og tørt kalksandsoverdrev bliver arealerne mere robuste over for pludselige hændelser (for eksempel ekstreme vejrforhold), klimaændringer og randpåvirkning fra naboarealer. Tilsvarende vil det konsolidere en række truede orkidéarter og direktivarter i området, først og fremmest sortpletlet blåfugl, der vil få mulighed for at opbygge mere robuste bestande

LIFE Hede (2010-2016)

Som naturtype regnes heden for truet og sårbar - ikke kun i Danmark, men også på europæisk plan. For at sikre og genoprette gunstig bevaringsstatus for nogle af Danmarks største heder har Naturstyrelsen iværksat et nationalt hedeplejeprojekt, der udføres ved flere af Naturstyrelsens lokale enheder. Projektet har til formål at genoprette nogle af Danmark's store hedeområder. Dette skal ske ved at genskabe gamle hedebiotoper samt skabe nye potentielle biotoper i nærheden af de eksisterende. Projektet omfatter seks lokaliteter, der dækker et areal på 6566 ha.

Resultater af projektet er

- Udarbejdelse af metodehåndbog for pleje af heder og indlandsklitter i Danmark
- Rydning af vedplanter på 142 ha eksisterende og potentielle hedebiotoper
- Fjernelse af øvre tørvejord lag på 134 ha eksisterende og potentielle hedebiotoper
- Høst af hedevegetationen på 386 ha eksisterende og potentielle hedebiotoper
- Kontrolleret afbrænding på 578 ha eksisterende og potentielle hedebiotoper
- Historisk hededyrkning på 11 ha potentielle hede levesteder
- Køb af 60 stykker kvæg og etablering af græsning på 659 ha eksisterende og potentielle hedebiotoper
- Genskabelse af naturlig hydrologi, der påvirker et område på 17 ha eksisterende og potentielle hedebiotoper
- Restaurering og forbedring af det potentielle og eksisterende ynglesteder for tinksmed og natravn.

LIFE overdrev (2004-2008):

LIFE overdrev har gennem en række konkrete initiativer forøget arealet af overdrev samt forbedret forholdene for de tilbageværende overdrev i Danmark. Overdrevsprojektet var oprindeligt et samarbejde mellem Fyns Amt, Viborg Amt, Århus Amt og Naturstyrelsen. Efter amternes ophør førte Naturstyrelsen projektet videre alene.

Projektet omfatter 11 projektområder, og i alt indgår 4.357 ha i projektet.

Overdrevsprojektet tager udgangspunkt i konkrete forvaltningsmæssige tiltag, for at beskytte og forbedre forholdene for 743 ha eksisterende overdrev. Herudover bliver ca. 270 ha tidligere overdrev genskabt med mulighed for yderligere forøgelse efter projektet er afsluttet.

For alle områderne bliver der lavet langsigtede planer for deres forvaltning og planlagt en biologisk hensigtsmæssig forvaltning på i alt 1.780 ha græsningsarealer. Samtidig skabes der en række erfaringer med forvaltning af overdrevsarealer. Den viden, der herved opbygges, kan bruges i den fremtidige forvaltning af både overdrev og andre naturtyper, der kræver afgræsning. Desuden indeholder projektet et formidlingselement, som dels retter sig mod professionelle naturforvaltere og dels mod naturinteresserede.

LIFE overdrev II (2010-2013):

LIFE-overdrev II havde til formål at forbedre og udvide truede overdrevsnaturtyper inden for Natura 2000- områder via eksempelvis rydning og afgræsning. Der blev lavet naturforbedrende aktiviteter på knap 300 ha overdrevsnaturtyper, og aktiviteter som forbedrede naturtypernes potentiale for at udvide sig. Hertil kom, at der blev skabt forbedrede levesteder for strandtudse, stor vandsalamander, løvfrø og springfrø, som er opført på habitatdirektivets bilag IV. Et andet formål var at forbedre kendskabet til bekæmpelsesmuligheder for den invasive art rynket rose - også kaldet hybenrose, som er en stor trussel for de forskellige overdrevstyper. Projektet ville desuden sikre bedre information om naturområderne, samt forbedre vilkårene for ophold og besøg på arealerne.

LIFE klithede (2003-2008):

Den danske klithede strækker sig langs den jyske Vestkyst. Det storslåede klitlandskab er hjemsted for en lang række dyr og planter, som er helt afhængige af denne naturtype.

Klitheden er mange steder på tilbagetog. Heden gror til i skov og græs og sumpede lavninger er i tidens løb blevet drænet.

I en fælles indsats for at forbedre forholdene for klitheden er Naturstyrelsens klitdistrikter, amterne i området og forsvaret gået sammen for at sikre naturen. Plejen omfatter bl.a. rydning af træer, afbrænding af lyng samt genskabelse af vandhuller.

Udgifter til projekter og aktiviteter, der er direkte relateret til forbedring af biodiversitet og levesteder for truede og rødlistede arter

Nedenstående tabel viser den anslåede pris for aktiviteter, der er direkte relateret til forbedring af biodiversitet, til forbedring af levesteder for truede og rødlistede arter eller andre indsatser, der er direkte målrettet rødlistede arter.

Beløbene dækker over den anslåede pris pr. år for de kommende år:

Projekt/Aktivitet	2021-2024	2025-	
Blandt andet udlæg af urørt skov, 15 nationalparker, forbedring af havmiljøet og etablering af biodiversitetsrådet.	888 mio. kr. i alt	164,7 mio. kr. årligt (foreløbigt)	
Fussingø og Gribskov	30 mio. kr. i alt (aktstykke 2020)		Finansieres varigt af natur- og biodiversitetspakken og FL20-urørt skov.
Urørt skov FL20	20 mio. kr. årligt	20 mio. kr. årligt	
Naturpakken 2016 urørt skov	3 mio. kr. årligt	3 mio. kr. årligt	+ 10 mio. kr. årligt fra 2027
Udgifter til naturhensyn i enhedernes forvaltning			31,5 mio. kr. årligt i 2018

I Natur- og biodiversitetspakken er der afsat et samlet beløb på 888 mio. år i perioden 2021-2024 til blandt andet etablering af 13 nationalparker samt udlæg af urørt skov.

Finansiering af Nationalpark Gribskov og Fussingø er på 30 mio. kr. i alt (aktstykke fra 2020).

Fra 2025 er der afsat en fast, årlig bevilling i Natur- og Biodiversitetspakken på foreløbigt 164 mio. kr. årligt. Beløbene er inklusiv de indtægtstab, der følger med ophør af produktion i skovene, samt mistet indtægt fra støtteordninger; herunder pleje- græsordningen.

Af øvrige udgifter, der mere eller mindre direkte relateres til forvaltning af levesteder for rødlistede og truede arter, kan nævnes de midler, der er sat af til naturforvaltning/naturpleje på Naturstyrelsens enheder og "grønne hensyn i den flersidige arealdrift". Beløbet for naturhensyn i den totale omkostningsfordeling på baggrund af 2018-regnskabet var 31,5 mio. kr. årligt. (Se [Årsrapport 2019 \(naturstyrelsen.dk\)](#), Tabel 22).

De midler, der er sat af til LIFE-projekter, kan også for størstedelens vedkommende relateres til forvaltning af levesteder for rødlistede og truede arter.

Det kan oplyses, at Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse forvalter ca. 32.000 ha, hvoraf:

- ca. 13.500 ha er beskyttet af både § 3 og Natura2000
- ca. 2.500 ha kun er omfattet af § 3
- ca. 3.500 ha kun er omfattet af Natura2000.

Det vil sige, at ca. 12.500 ha hverken er omfattet af § 3 og Natura2000.

Der er udarbejdet offentligt tilgængelige drifts- og plejeplaner for alle skyde- og øvelsesterræner. De enkelte planer beskriver plejeinitiativer, herunder initiativer til opretholdelse af god naturtilstand jf. Natura2000 og gunstig forhold for rødlistede arter.

Ministeriet forvalter ikke noget jord. Folkekirkens 8.000 ha. jord forvaltes decentralt af de lokale menighedsråd. På folkekirkens arealer er der dog afsat en bevilling på 18,7 mio. kr., som over de kommende fire år skal hjælpe folkekirken med at bidrage til samfundets grønne omstilling. Med afsæt i fem konkrete målsætninger vil folkekirken omlægge landbrugsjord til klima- og miljøvenlig drift, reducere CO₂-udledningen, have fokus på sortering og genanvendelse af affald, have fokus på miljørigtig indkøb og transport samt skabe engagement i lokalområder.

Transportministeriet har modtaget bidrag fra **Banedanmark, Vejdirektoratet** samt fra **Trafikstyrelsen**

Forvaltning af arealer, som har betydning for truede og rødlistet arter samt deres levesteder

- *Vejkanter, som er blevet kortlagt med viden om truede og rødlistede arter. Der formuleres særlige plejeplaner, som understøtter og fremmer forekomsten af fredede, truede og rødlistede arter. (Vejdirektoratet)*
- *Ruderater. Der er en overordnet arbejdsbeskrivelse, men detaljerede driftsplaner for de enkelte arealer udestår. (Banedanmark)*
- *Danmarks længste skovbryn. Der er en overordnet arbejdsbeskrivelse, men detaljerede driftsplaner for de enkelte arealer udestår. (Banedanmark)*
- *Vand skaber liv. Der er en overordnet plan for, hvor der skal etableres odderpassager, men detailplanlægningen udestår. (Banedanmark)*
- *Spredningskorridorer og barrierer. Udpegningen af de enkelte lokaliteter og detailplanlægningen udestår. (Banedanmark)*

Nye initiativer/lovgivning, der kan have betydning for de truede og rødlistede arter og deres levesteder.

- *Biodiversitets fremmende drift af artsrige vejkanter. Understøttende plejetiltag for fredede, truede og sjældne arter, f-eks orkideer og markfirben (Vejdirektoratet)*
- [Banedanmarks biodiversitets-analyse](#)
- *Pulje til biodiversitet langs veje og jernbaner (Banedanmark)*

Bilag 4. Lovgivning og forvaltning vedr. rødlistede arter og deres levesteder i andre ministerier

Miljøstyrelsen har bedt en række af de øvrige ministerier og styrelser om en kort redegørelse for, hvilke love og regler inden for ministeriernes ressort, der kan have betydning for forvaltning af rødlistede og truede arter og deres levesteder. I dette bilag gengives de modtagne bidrag.

Notatet tager udgangspunkt i de initiativer, som videreføres eller indføres fra ny i den danske CAP-plan, som træder i kraft fra 1. januar 2023. CAP-planen afventer aktuelt godkendelse i EU Kommissionen, og derfor er der endnu ikke udstedt bekendtgørelser på alle disse initiativer. For de videreførte initiativer findes der bekendtgørelser for udformningen under den gældende reform.

Landbrugsstyrelsen har listet de tilskudsordninger, som vurderes at kunne være relevante for truede og rødlistede arter og deres levesteder.

Landbrugsstyrelsen forvalter i øjeblikket omkring 10 ordninger og tilsagn, der har direkte og indirekte virkning på forvaltningen af rødlistede og truede flora og fauna arter. Disse ordninger gennemgår forbedringer og optimeringer i LBST for at integrere effektivt i det kommende CAP periode, men også for imødekomme det voksende krav fra EU KOM og den danske regering omkring natur-miljø- og biodiversitetsbeskyttelse i henhold til at leve op til målsætningerne vedr. green deal og biodiversitetsstrategien. Ifølge til Den danske strategiske CAP-23 plan er et af hovedmålene og målsætningerne: direkte citation "At støtte og styrke miljøbeskyttelsen, herunder biodiversitet..."(s.20 [Den danske strategiske CAP- 23 plan af 2023-2027](#)).

Det nye ordningsprogram, der indtræffer sammen med den nye CAP reform, inkluderer ordninger, der har direkte og indirekte betydning for biodiversitet, bl.a. truede og rødlistede arter. Der gøres opmærksom på, at CAP primært vedrører frivillige ordninger, som landbrugerne kan vælge at søge, og herefter skal de leve op til de forpligtelser, der indgår i ordningen samt de basisforpligtelser, der generelt gælder.

Ordninger og tiltag, som kan have en direkte eller indirekte virkning på rødlistede- og truede arter samt levesteder fra 2023

- **Bio-ordning for biodiversitet og bæredygtighed** – Ordningen giver mulighed for anlægelse af brak og små og større biotoper på marken til op til 50% af bedriftens samlede areal. Der er tale om en 1 årig ordning, der dog kan søges til gennem hele reformperioden. For at sikre mod evt. negativ påvirkning af lysåbne arealer, der ikke må gro til og har en stor naturkvalitet, er det sikret, at der ikke kan søges til ordningen på arealer, der er beskyttet efter Naturbeskyttelseslovens §3, arealer med et HNV-indeks på 5 eller derover samt særlige udpegede områder indenfor Natura-2000. (Den danske strategiske CAP- 23 plan af 2023-2027)

- **Bio-ordning for ekstensivering med slæt** – Ordningen indebærer, at omdriftsarealer udlægges med græs uden brug af gødning, og at der tages mindst et årligt slæt. Dette forventes generelt at have en positiv virkning på biodiversitet inkludere truede og rødlistede arter, især vegetation der er lyskravende eller følsomt over for næringsstoffets påvirkning. (Den danske strategiske CAP- 23 plan af 2023-2027.)

Ordninger og tiltag, der findes i dag, fortsætter efter 2023 (det nye CAP) og har en direkte eller indirekte virkning på rødlistede- og truede arter samt levesteder

- **Minivådområder (LBST)** - er tekniske anlæg, der er etableret sådan, at de renser drænvand fra f. eks. marker for kvælstof og fosfor. Drænvandet ledes igennem bassiner, som fungerer som en slags naturligt renseanlæg, før vandet ledes videre ud i vandløb og søer. (BEK nr.653 af 14/04/2021 (Bekendtgørelse om tilskud til projekter om etablering af konstruerede minivådområder, Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri)
- **Skov med biodiversitetsformål (LBST)** - Tilskudsordningen fortsætter i begrænset omfang fra 2023. Tilskuddet ydes for at skabe muligheder for ekstensiv skovdrift, og bevaring af gamle træer til naturligt henfald. Tiltagene kan forventes at have en generelt positiv virkning på biodiversiteten herunder truede og rødlistede arter. (BEK nr. 309 af 11/03/2022 (Bekendtgørelse om tilskud til skov med biodiversitetsformål.)
- **Rydning og forberedelse til afgræsning (Natura 2000)** - Der kan søges tilskud til projekter om rydning af tilgroede arealer og forberedelse til afgræsning i de særligt udpegede Natura 2000-områder samt arealer med overdrev og arealer i nationalparker. (BEK nr. 1323 af 08/09/2020, Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri)
- **Privat skovrejsning (LBST)**
(Tekst mangler)
- **(PLG) Pleje af græs- og naturarealer (N2000)** - under PLG-ordningen, der skal særlig oplyses, at rødlistearter indgår i HNV-scoren og dermed som grundlag for prioritering af nye tilsagn til 5-årig naturplejeindsats. LBST vurderer, at PLG ordning måtte have en generelt positiv virkning på biodiversitet og inkludere truede og rødlistede arter især lyskravende arter. I dag tillader PLG ordning 10 % fleksibilitet, hvilket i praksis betyder, at landmand har mulighed til udtage op til 10 % af markens fritliggende natur fra afgræsningsforpligtigelse. Disse tiltag støtter både plante-materialets struktur- og højdediversitet samt giver mulighed for bevaring af betydelige naturelementer bl.a. veterantræer eller stenbunke. (BEK nr. 1076 af 01/06/2021, som ændret ved bekendtgørelse nr. 2261 af 01/12/2021, Bekendtgørelse om tilskud til pleje af græs- og naturarealer Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri)
- **Frivillig tillæg til PLG: Biodiversitet målrettet tillægsordning (planlægges til 2025): Effektbaseret tillæg målrettet biodiversitet på græsningsarealer**

Ideen med det nye tillægsordning til PLG-tilsagn er, at der vil kunne søges og modtages betalingstillæg, hvis man kan dokumentere forbedringer på biodiversiteten på sit naturplejeareal, ved at registrere og indsende oplysninger til LBST om plantearter og strukturer på arealet. (Bek. ikke findes endnu)

Grundbetalingsordningen i dag samt de nye ændringer, der indtræffer med det nye Landbrugsreform CAP 2023 på GB, og som vil have en direkte eller indirekte virkning på rødlistede- og truede arter samt levesteder. (BEK nr. 129 af 25/01/2022, Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri)

Grundbetalingsordningen kan søges til arealer, der opfylder definitioner af støtteberettigede arealer, hvor det er pålagt, at arealerne årligt anvendes landbrugsmæssigt med udførelse af landbrugsaktiviteter eller opretholdes i landbrugsmæssig stand egnet til afgræsning eller dyrkning. Der ligger således ingen biodiversitetsforpligtelser i ordningen.

Undtagelsesbestemmelsen: Vi giver dog grundbetaling til de udtagne arealer, jf. vandramme- og Natura2000-direktiverne og til arealer med et miljøtilsagn, hvilket kan beskytte levesteder for særligt de sårbare insekt- og dyrearter. Her er landbrugsaktiviteten (forvaltningen af arealet) alene styret af tilsagns- eller direktivforpligtelserne.

Der er dog muligheder for at udlægge brak samt **bestøver- og blomsterbrak**, som kan tiltrække insekter – denne mulighed fortsætter til næste reformperiode. Fra næste reformperiode bliver der også mulighed for at udlægge op til 1 ha småbiotoper på op til 20% af markens areal, hvorved mulighederne for at gøre flere tiltag til gavn for biodiversiteten bliver forbedret på landbrugsarealerne.

Vildt- og bivenlige tiltag kan udlægges på omdriftsmarker og må efter reglerne i dag maksimalt udgøre 10% af marken og må ikke være bredere end 10 meter. Disse tiltag kan landbrugeren frivilligt henlægge flerårigt, men kan til enhver tid fjerne tiltagene igen til driftsformål. Disse tiltag overgår i forbindelse med den nye reform som småbiotoper.

Ny konditionalitet

I medfør af den kommende reform fastsættes en styrket konditionalitet, som vedrører en række basisforpligtelser, som landbrugeren skal leve op til for at kunne modtage EU-støtte.

Et af de krav, der direkte bidrager til biodiversitetsmålsætninger er GLM8 med krav om, at der skal udlægges mindst 4% ikke-produktive elementer på bedriftens omdriftsarealer. Derudover fremgår der via kravet delkrav 2 en forpligtelse om, at GLM-landskabselementer skal fastholdes og ikke må fjernes samt under delkrav 3 et forbud mod beskæring af træer og buske i fuglenes ynglesæson.

De ikke-produktive elementer, som landbrugeren kan anvende til at opfylde kravet om udlægning af mindst 4 % ikke-produktive elementer på bedriftens omdriftsareal, omfatter: brak, blomsterbrak, bestøverbrak, markbræmmer, bræmmer, småbiotoper, markkrat og GLM-søer og GLM-fortidsminder. En beskrivelse af de enkelte elementer fremgår herunder.

- **Småbiotoper** omhandler nye naturelementer, der etableres på arealerne fra 2023, uanset om de tilgros naturligt eller aktiv anlægges med f.eks. træer og buske. De udgør delområder på marken, som udelades landbrugsaktivitet i den periode, som småbiotoper indgår i opfyldelse af kravet. Småbiotoper har en kvælstofnorm på 0. Småbiotoper må højst udgøre op til 50 pct. af en marks areal. Vildt- og bivenlige tiltag indgår som en småbiotop.
- **Markkrat** omfatter eksisterende naturelementer af træer og buske, der har et kronedække på mindst 75%, og som er mindst 10 meter bred og skal være beliggende mindst 5 meter væk fra en markblokkant. Der må ikke ske nogen former for landbrugsaktivitet, men afgræsning er dog tilladt, så længe det ikke skader træerne og buske. Markkrat kan fungere som leve og gemmestedssted for mange dyrearter inklusiv fugle og især edderkopper.
- **Brak (inkl. blomsterbrak)** På brakarealer må der ikke foretages nogen form for landbrugsaktiviteter, der er tilknyttet produktion og skal arealet skal vedligeholdes, så der ikke sker opvækst af træer og buske for at sikre, at arealet nemt kan indgå i driften igen. Derfor skal arealet årligt enten afslås (senest 25. oktober) eller hvert andet år isås en blomsterblanding om foråret (senest 30. april). Der må på grund af krav om ingen produktion ikke foretages følgende landbrugsaktiviteter: slæt, afgræsning, høst, pløjning, gødsning, sprøjtning (undtaget bekæmpelse af invasive arter). Der gælder en forbudsperiode mod slåning i perioden 1. maj til 31. juli af hensyn til ynglende fugle og andet markvildt. Arealet indgår som et omdriftsareal og har en kvælstofnorm på 0.
- **Bestøverbrak** følger samme betingelser for brak, men der skal ske isåning af en blomsterblanding i stedet for en årlig slåning.

- **Markbræmmer** følger samme betingelser for brak med krav om slåning, og slåning kan erstattes af udlægning af en blomsterblanding. Markbræmmer må ikke være bredere end 20 meter og kan kombineres med to-meter bræmmer langs vandløb samt tre-meter bræmmer udlagt som følge af GLM 4 (samlet bredde må dog fortsat ikke overstige 20 meter). Må kun udlægges på omdriftsarealer. Kan placeres overalt på omdriftsarealens dyrkningsflade. En markbræmme må ikke udgøre mere end 50 pct. af arealet inden for samme markblok, som bræmmen er en del af.
- **To-meter og tre-meter bræmmer:** Er lovpligtige og består af dyrkningsfrie bræmmer, der skal placeres langs vandløb og omkring GLM-søer og -fortidsminder. Markbræmmer placeres ofte i forlængelse hermed. Skal slås eller afgræsses for at holde dem fri for opvækst. (Den danske strategiske CAP- 23 plan af 2023-2027)
- **GLM-søer** er en sø op til 2.000 m², som skal fastholdes og vedligeholdes. Arealet omkring søen må gerne afgræsses, men afgræsningen må ikke medføre, at elementet bliver ødelagt eller beskadiget.
- **GLM-fortidsminder** er udpeget af museumsloven og skal fastholdes og vedligeholdes. Må gerne afgræsses, men afgræsningen må ikke medføre, at elementet bliver ødelagt eller beskadiget.
- Et andet krav, som direkte har en biodiversitetsformål under konditionaliteten omhandler GLM9 om pløjeforbud af arealer med permanent græs inden for natura-2000 som er beliggende på våde og tørveholdige arealer. Der er primært tale om arealer der i forvejen er beskyttede mod tilstandsændringer gennem naturbeskyttelseslovens §3.

Det kan oplyses, at der på fiskeriområdet er indført målrettet regulering med henblik på beskyttelse af nedenstående rødlistede arter:

Art	Lovgivning	Type af regulering
Torsk	RFO (EU) 2021/1888 af 27. oktober 2021 om fastsættelse for 2022 af fiskerimuligheder for visse fiskebestande og grupper af fiskebestande i Østersøen og om ændring af forordning (EU) 2021/92, for så vidt angår visse fiskerimuligheder i andre farvande RFO (EU) 2022/515 af 31. marts 2022 om ændring af forordning (EU) 2022/109 om fastsættelse for 2022 af fiskerimuligheder for visse fiskebestande og grupper af fiskebestande gældende i EU-farvande og for EU-fiskerifartøjer i visse andre farvande	Østersøen: Kvoter (kun til bifangst), lukkeperiode i gydeperiode. Kattegat: lukkede områder, begrænset bifangstkvote (ikke målrettet fiskeri efter arten).
Laks	Mindstemålsbekendtgørelsen (retsinformation.dk) Fredningstidsbekendtgørelsen (retsinformation.dk)	Fredningstid og mindstemål i saltvand. Østersøen: kvote (kun til bifangst), fangstbegrænsning i rekreativt fiskeri: 1 laks/dag.
Snæbel	Bekendtgørelse om mindstemål og fredningstider for fisk og krebs i ferskvand (retsinformation.dk)	Fiskeri efter arten er ikke tilladt.

Stalling	Bekendtgørelse om mindstemål og fredningstider for fisk og krebs i ferskvand (retsinformation.dk)	Fiskeri efter arten er ikke tilladt. Fredet art frem til 15. maj 2026, derefter fredet i perioden 15/3 – 15/5.
Ål	<p>Bekendtgørelse om forbud mod erhvervsmæssigt og rekreativt fiskeri af ål i saltvand fra 1. december 2021 til og med 28. februar 2022 (retsinformation.dk)</p> <p>RÅDETS FORORDNING (EU) 2020/123 Konsolideret tekst: Rådets forordning (EU) 2020/123 af 27. januar 2020 om fastsættelse for 2020 af fiskerimulighederne for visse fiskebestande og grupper af fiskebestande, der gælder i EU-farvande og, for EU-fiskerfartøjer, i visse ikke-Unionens farvande.</p> <p>Bekendtgørelse nr. 1551 af 11. december 2015 om betingelserne for erhvervsmæssigt fiskeri af ål i saltvand og ferskvand</p>	<p>Forbud mod erhvervsmæssigt og rekreativt fiskeri af ål i saltvand 3 mdr. om året (pt. fra 1. december 2021 til og med 28. februar 2022).</p> <p>Ud over lukkeperioden foregår den generelle indsats for beskyttelse af den europæiske ål som hidtil med opfyldelse af kravene i henhold til EU's åleforordning og den danske åleforvaltningsplan. Det betyder bl.a., at ålefiskeriet i Danmark – herunder landinger og redskaber – er reduceret med mere end de krævede 50%.</p>
Hajer og rokker	RFO (EU) 2022/515 af 31. marts 2022 om ændring af forordning (EU) 2022/109 om fastsættelse for 2022 af fiskerimuligheder for visse fiskebestande og grupper af fiskebestande gældende i EU-farvande og for EU-fiskerfartøjer i visse andre farvande	
Marsvin	<p>Kommissionens delegerede forordning (EU) 2022/303 af 15. december 2021 om ændring af forordning (EU) 2019/1241 for så vidt angår foranstaltninger til at reducere utilsigtede fangster af den fastboende bestand af marsvin (<i>Phocoena phocoena</i>) i Østersøen.</p> <p>Bekendtgørelse om anvendelse af akustiske alarmer (pingere) i visse garnfiskerier (retsinformation.dk)</p>	<p>Østersøen: forbud mod garnfiskeri i perioden 1/11-31/1 i N2000 området i "Adler Grund og Rønne Banke".</p> <p>Krav om anvendelse af pingere i visse garnfiskerier i vises perioder/områder.</p>
Odder	Bekendtgørelse om rekreativt fiskeri i salt- og ferskvand samt redskabsfiskeri mv. i ferskvand (retsinformation.dk)	<p>Krav om anvendelse af odderrist i ruseredskaber i fersk.</p> <p>Det er i proces ift. udbredelse af krav om samme i saltvand.</p>

Nedenfor følger bidrag fra relevante enheder i Energistyrelsen.

1. Energistyrelsens enhed for Undergrund

Energistyrelsen har den 18. februar 2022 taget kontakt til Miljøstyrelsen vedr. Miljøstyrelsens henvendelse om strategi for forvaltning af truede og rødlistede arter for at få konkretiseret spørgsmålene til Energistyrelsens Undergrundsenhed. Miljøstyrelsen oplyste, at spørgsmålet til Energistyrelsens Undergrundsenhed er en kort redegørelse for de love, som Energistyrelsens Undergrundsenhed forvalter, som beskytter truede arter samt eksempler på projekter på et helt overordnet plan.

Energistyrelsens Undergrundsenhed er VVM-myndighed fsva. projekter til havs, jf. miljøvurderingslovens § 17, stk. 4, 1 pkt., jf. miljøvurderingsbekendtgørelsens § 2, nr. 1. Energistyrelsens Undergrundsenhed er endvidere ansvarlig for vurderinger ift. naturbeskyttelsesdirektiverne (beskyttelse af Natura 2000 lokaliteter Bilag IV-arter) for projekter omfattet af bl.a. undergrundsloven og kontinentalsokkeloven, herunder bl.a. olie- og gas projekter og rørledninger for transport af kulbrinter jf. Offshorekonsekvensvurderingsbekendtgørelsen (BEK nr. 434 af 02/05/2017).

Fremadrettet vil Energistyrelsens Undergrundsenhed også skulle behandle ansøgninger om lagring af CO₂ og geotermi på havområdet, projekter vil være omfattet af VVM og habitatreglerne.

2. Energistyrelsens enhed for Gas- og eltransmission

I det følgende vil der kort redegøres for retsgrundlaget for Energistyrelsens tilladelsessager med henblik på at vurdere, om der forvaltes lovgivning, som kan have betydning for de truede og rødlistede arter og deres levesteder.

Etablering samt ændring af eltransmissionsanlæg på søterritoriet og den eksklusive økonomiske zone (EØZ)

Nye eltransmissionsanlæg på søterritoriet samt væsentlige ændringer i tilsvarende bestående anlæg på søterritoriet skal godkendes, jf. lov om Energinet § 4 a.

Nye elforsyningsanlæg, væsentlige ændringer i bestående net og forundersøgelser hertil kræver forudgående tilladelse, jf. lov om elforsyning § 22 a.

Beskyttelse af visse arter og deres levesteder

Elkabler på søterritoriet og EØZ'en er omfattet af de krav til miljøkonsekvensvurdering og hensyn til visse arter, som følger af EU's direktiver herom.⁵ Direktiverne er implementeret i dansk ret ved bkg. 1476/2010 (habitatbekendtgørelsen). Bekendtgørelsen gælder for alle ovennævnte godkendelser (også til forundersøgelser) jf. § 1, stk. 2, nr. 2 og 3.

Det følger af § 5, stk. 3, i habitatbekendtgørelsen, at der ikke kan gives tilladelser og godkendelser efter § 22, stk. 3, og § 25, stk. 1, i lov om fremme af vedvarende energi, § 22 a, stk. 1, i lov om elforsyning, § 4 a, stk. 1, i lov om Energinet og § 4, stk. 1, i kontinentalsokkeloven, hvis det ansøgte projekt

---

⁵ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/147/EF af 30. november 2009 om beskyttelse af vilde fugle og Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter (habitatdirektivet), som ændret senest ved Rådets direktiv 2006/105/EF af 20. november 2006.

1) forsættigt vil forstyrre de dyrearter, der er nævnt i habitatdirektivets bilag IV, litra a, i deres naturlige udbredelsesområde, i særdeleshed i perioder, hvor dyrene yngler, udviser ynglepleje, overvintrer eller vandrer, eller

2) vil beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i habitatdirektivets bilag IV, litra a.

Ansøger skal jf. § 5, stk. 3, indsende de fornødne oplysninger herom til brug for afgørelsen af ansøgningen. Undtagelser til bestemmelsen følger af bekendtgørelsens § 6.

Energistyrelsen kan fravige § 5, hvis der ikke findes anden brugbar løsning, og fravigelsen ikke hindrer, at den pågældende bestands bevaringsstatus opretholdes i dens naturlige udbredelsesområde. Fravigelse kan kun ske:

- for at beskytte vilde dyr og planter og bevare naturtyperne,
- for at forhindre alvorlig skade navnlig på afgrøder, fiskeri, vand og andre former for ejendom,
- af hensyn til den offentlige sundhed og sikkerhed eller af andre bydende nødvendige hensyn til væsentlige samfundsinteresser, herunder af social og økonomisk art, og hensyn til væsentlige gavnlige virkninger på miljøet, eller
- med henblik på forskning og undervisning, genopretning af en bestand, genudsætning af disse arter og opdræt med henblik herpå, herunder kunstig opformering af planter.

Alle søkabelssager i medfør af Lov om energinet § 4 a og Elforsyningsloven § 22 a kommer i myndighedshøring hos Miljøstyrelsen, som derfor får mulighed for at forholde sig til de konkrete projekter for så vidt angår den del af projektet, der vedrører Miljøstyrelsens ressortområde.

Miljøstyrelsen kan i forbindelse med høringen anmode Energistyrelsen om yderligere oplysninger i tilfælde af nærmere uddybning angående projektets påvirkning på særlige arter.

Derudover har Miljøstyrelsen mulighed for at stille særlige vilkår til godkendelsen eller tilladelsen for så vidt angår truede og rødlistede arter.

Sammenfatning

Det vurderes umiddelbart, at der i forbindelse med udstedelse af tilladelse til etablering eller ændring af søkabler efter § 4 a, i lov om Energinet og § 22 a, i elforsyningsloven, er tale om forvaltning, der kan have betydning for de truede og rødlistede arter og deres levesteder. Det skyldes, at der i forbindelse med forvaltningen stilles krav til, at projekter ikke må påvirke de beskyttede arter efter EU's naturbeskyttelsesdirektiver, hvilket følger af habitatbekendtgørelsen (bkg. 1476/2010). I forbindelse med Energistyrelsens tilladelser, iagttager Miljøstyrelsen vurderingen af beskyttede arter efter anden lovgivning.

3. Energistyrelsens enhed for Havvind

Energistyrelsens enhed for Havvind forvalter ikke regler, der er specifikt rettet mod rødlistede og/eller truede arter. Rødlistede og/eller truede arter vil dog ofte indgå i de miljøvurderinger, der skal gennemføres, før opstilling af havvindmølleparker eller andre offshore VE-anlæg, og kan ligeledes være beskyttet i henhold til habitatbekendtgørelsen til VE-loven, hvis arterne er beskyttet i henhold til habitatdirektivet. Tilladelser til både forundersøgelser og de endelige tilladelser til parkerne kan således indeholde vilkår, der skal sikre hensynet til rødlistede og/eller truede arter.

Relevant lovgivning:

Lov om fremme af vedvarende energi (LBK nr. 1791 af 02/09/2021) kapitel 3: § 22, § 24 og § 25

Bekendtgørelse til loven: Bekendtgørelse om konsekvensvurdering vedrørende internationalt naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter ved projekter om etablering mv. af elproduktionsanlæg og elforsyningsnet på havet (BEK nr. 1476 af 13/12/2010)

Forundersøgelser

VE-lovens §§ 22 fastsætter regler om forundersøgelser til etablering af anlæg til vedvarende energi på havet. Forundersøgelser benyttes bl.a. til at lave geofysiske og geotekniske undersøgelser af havbunden, som er nødvendige for at finde ud af, om et område er egnet til opstilling af en havvindmøllepark. Forundersøgelser medfører ofte brug af diverse seismisk udstyr, som kan medføre en påvirkning på havpattedyr, f.eks. marsvin. Vilkår, som skal overholdes under forundersøgelserne for at sikre hensynet til havpattedyrene, fastsættes i den forundersøgelses-tilladelse, der meddeles efter § 22.

Miljørapport og etableringstilladelse

VE-lovens § 24 fastsætter regler om godkendelse af forundersøgelsesrapporten, der primært udgøres af en miljøkonsekvensrapport (VVM), der udarbejdes i henhold til reglerne i miljøvurderingslovens kapitel 3. Miljøkonsekvensrapporten skal godkendes, inden en bygherre kan ansøge om og meddelt endelig etableringstilladelse efter VE-lovens § 25.

Et projekts påvirkning på arter, naturtyper og biodiversiteten skal fremgå af miljøkonsekvensrapporten herunder foranstaltninger for at afværge skadelige påvirkninger og eventuelle overvågningsprogrammer, der er nødvendige. Hvis der er rødlistede eller truede arter i et område, hvor etablering af et offshore VE-anlæg kan medføre en væsentlig påvirkning, skal dette således behandles i miljøvurderingen.

Vilkår mv., der fastsættes for at undgå eller minimere skade, f.eks. afværgeforanstaltninger i anlægsfasen for at reducere undervandsstøj, vil fremgå af den tilladelse, der udstedes efter VE-lovens § 25. Denne etableringstilladelse indeholder den VVM-tilladelse, der skal meddeles efter miljøvurderingslovens § 25.

Habitatbekendtgørelsen

Habitatdirektivets bestemmelser om vurdering af påvirkninger på Natura 2000-områder er implementeret i VE-loven i BEK nr. 1476/2010. Bekendtgørelsen fastsætter generelle regler for væsentlighedsvurdering og konsekvensvurdering af projekter, der kan påvirke Natura 2000-områder. Der er således bestemmelser rettet direkte mod rødlistede eller truede arter, men disse vil være omfattet af bekendtgørelsen, såfremt de er beskyttet i henhold til EU's habitatdirektiv og fuglebeskyttelsesdirektiv.

Transportministeriet har modtaget bidrag fra **Banedanmark, Vejdirektoratet** samt fra **Trafikstyrelsen** til brug for Miljøstyrelsens høring over lovgivning og forvaltning i andre ministerier og styrelser samt nye tiltag, som kan have betydning for truede og rødlistede arter:

1) Love/bekendtgørelser, der kan have betydning for de truede og rødlistede arter og deres levesteder:

BL 7-15: Bestemmelser om flyvning over særligt støjfølsomme naturområder i Danmark (Trafikstyrelsen): Fastlægger en minimumsflyvehøjde på 1000 fod over en række specifikke naturområder i Danmark, som er udpeget af Miljøstyrelsen.

Anlægslove for infrastruktur-projekter (Vejdirektoratet): Risiko for ødelæggelse af yngle- og rasteområder samt skade på individniveau. Dette søges undgået i planlægningen af projektet eller ved afværgeforanstaltninger, hvor påvirkning ikke kan undgås.

Bolig- og Planstyrelsen/Indenrigs- og Boligministeriet er ressortmyndighed for den såkaldte planhabitatbekendtgørelse – BEK nr. 1383 af 26/11/2016 om administration af planloven i forbindelse med internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter. Den blev

udarbejdet som led i den såkaldte sektorintegration af Danmarks opgaver med at efterleve habitatdirektivet, beskytte bilag IV-arter m.v.

Bekendtgørelsen flugter med Miljøministeriets habitatbekendtgørelse og fastsætter regler for administrationen af planlægningen i forhold til områder, der er udpeget som internationale naturbeskyttelsesområder samt for beskyttelsen af visse arter, og præciserer, hvilke hensyn planmyndighederne skal varetage i forbindelse hermed. Planlægning sker i form af landsplanlægning/landsplandirektiver, kommuneplaner eller lokalplaner.

Der er således ikke tale om egentlig forvaltning af arter men om, hvordan de planlæggende myndigheder i forbindelse med arealplanlægningen skal sikre beskyttelse af arterne og deres yngle- og rastesteder.

Bolig- og Planstyrelsen/IM forvalter hverken tilskudsordninger eller offentlige arealer.

Bilag 5. Afrapportering af projektet "A2P"

Projektet offentliggøres i 2024.

Bilag 6. Oversigt over forvaltningsplaner

Nedenfor ses listen over forvaltningsplaner for arter, herunder danske, EU- og AEWA-planer. For at kunne anskueliggøre rødlistevurderingerne for de enkelte arter, tager listen udgangspunkt i arterne, men der gøres opmærksom på, at nogle af arterne er omfattet af fælles forvaltningsplaner. Dette gælder følgende nationale forvaltningsplaner: Forvaltningsplan for invasive rovdyr (mink, mårhund og vaskebjørn), Forvaltningsplan for sæler (spættet sæl og gråsæl), Forvaltningsplan for truede engfugle (brushane, stor kobbersneppe og engryle) og Forvaltningsplan for flagermus (alle 17 arter af flagermus). Hver arts kategorisering har fået tildelt en farve, alt efter om arten betegnes som værende **truet**, **rødlistet** eller **rødlistevurderet**.

For de fuglearter, hvor der har været et tilstrækkeligt datagrundlag, er rødlistekategoriseringen af arten opdelt og vurderet ud fra, om der er tale om en ynglende national bestand eller en trækbestand. For trækbestandene gælder det, at Danmark udgør et nøgleområde, hvor en vis andel af bestanden regelmæssigt opholder sig i Danmark under trækket eller om vinteren.

Art	Rødlistekategori	
	National bestand	Trækbestand (fugle)
Danske forvaltningsplaner		
Bæver	Truet (EN)	
Spættet sæl	Livskraftig (LC)	
Gråsæl	Livskraftig (LC)	
Marsvin	Livskraftig (LC)	
Amerikansk mink	Ikke relevant (NA)	
Mårhund	Ikke relevant (NA)	
Vaskebjørn	Ikke relevant (NA)	
Ulv	Sårbar (VU)	
Skarv	Livskraftig (LC)	Ikke relevant (NA) (TRÆK)
Markfirben	Sårbar (VU)	
Grønbroget tudse	Truet (EN)	
Strandtudse	Truet (EN)	
Snæbel	Truet (EN)	
Laks	Livskraftig (LC)	
Engsnarre	Sårbar (VU)	Ikke relevant (NA) (TRÆK)
Agerhøne	Sårbar (VU)	
Rød glente	Sårbar (VU)	
Odder	Sårbar (VU)	
Hare	Livskraftig (LC)	
Hasselmus	Truet (EN)	
Birkemus	Sårbar (VU)	

Bredøret flagermus	Næsten truet (NT)	
Nordflagermus	Utilstrækkelig data (DD)	
Sydflagermus	Livskraftig (LC)	
Bechsteins flagermus	Truet (EN)	
Brandts flagermus	Næsten truet (NT)	
Damflagermus	Sårbar (VU)	
Vandflagermus	Livskraftig (LC)	
Stor museøre	Ikke relevant (NA)	
Skægflagermus	Sårbar (VU)	
Frynseflagermus	Næsten truet (NT)	
Leislers flagermus	Utilstrækkelig data (DD)	
Brunflagermus	Livskraftig (LC)	
Troldflagermus	Livskraftig (LC)	
Pipistrelflagermus	Livskraftig (LC)	
Dværgflagermus	Livskraftig (LC)	
Langøret flagermus	Livskraftig (LC)	
Skimmelflagermus	Livskraftig (LC)	
Gul stenbræk	Truet (EN)	
Brushane	Truet (EN)	Ikke relevant (NA) (TRÆK)
Stor Kobbersneppe	Sårbar (VU)	Ikke relevant (NA) (TRÆK)
Engryle		Ikke relevant (NA) (TRÆK)
Hedepletvinge	Truet (EN)	
EU-forvaltningsplaner (ingen juridisk binding, dvs.)		
Rørdrum	Sårbar (VU)	Ikke relevant (NA) (TRÆK)
Rød glente	Sårbar (VU)	
Fløjlsand		Næsten truet (NT) (TRÆK)
Storspove	Sårbar (VU)	Livskraftig (LC) (TRÆK)
Småspove	Ikke relevant (NA)	
Rødben	Næsten truet (NT)	Livskraftig (LC) (TRÆK)
Vibe	Sårbar (VU)	Livskraftig (LC) (TRÆK)
Stor Kobbersneppe	Sårbar (VU)	Ikke relevant (NA) (TRÆK)
Stormmåge	Livskraftig (LC)	Livskraftig (LC) (TRÆK)
Hjejle	Kritisk truet (CR)	Livskraftig (LC) (TRÆK)
Bjergand	Ikke relevant (NA)	Næsten truet (NT) (TRÆK)
Spidsand	Truet (EN)	Livskraftig (LC) (TRÆK)
Rødhovedet And	Kritisk truet (CR)	Ikke relevant (NA) (TRÆK)
Turteldue	Truet (EN)	
AEWA- forvaltningsplaner		
Dværggås	Ikke vurderet (NE)	
Grågås	Livskraftig (LC)	Livskraftig (LC) (TRÆK)
Bramgås	Livskraftig (LC)	Livskraftig (LC) (TRÆK)

Skestork	Livskraftig (LC)	Ikke relevant (NA) (TRÆK)
Kortnæbbet gås		Livskraftig (LC) (TRÆK)
Engsnarre	Sårbar (VU)	Ikke relevant (NA) (TRÆK)
Stor kobbersneppe	Sårbar (VU)	Ikke relevant (NA) (TRÆK)
Storspove	Sårbar (VU)	Livskraftig (LC) (TRÆK)
Skovsæd-gås (TAJGASÆDGÅS)		Næsten truet (NT) (TRÆK)
Havlit		Livskraftig (LC) (TRÆK)
Fløjlsand		Næsten truet (NT) (TRÆK)

Bilag 7. Oversigt over de danske arters trusselskategorier på tværs af de internationale rødlistes

Oversigten viser alle arter i den danske natur og deres pågældende trusselskategori, på en række internationale rødlistes, samt OSPAR's beskyttelsesliste. Ikke alle arter i den danske natur er rødlistevurderet. Kun 13.267 arter indgår i den danske rødliste. Alle rødlistes, på nær OSPARs beskyttelsesliste, følger retningslinjerne fastsat af IUCN. Listes er inddelt på følgende måde:

- Den danske rødliste dækker det geografiske område: Danmark
- Den europæiske rødliste dækker det geografiske område: Europa
- EUs rødliste dækker det geografiske område: EU's medlemslande. EU27 referer til de 27 medlemslande i EU
- Den globale rødliste dækker hele verden og udarbejdes føres af IUCN
- HELCOMs rødliste dækker det geografiske område: Østersøen, Kattegat og de indre danske farvande
- OSPARs beskyttelsesliste dækker det geografiske område: Nordøstlige Atlanterhav. OSPARs liste følger ikke IUCNs retningslinjer og er derfor ikke defineret som en rødliste

Bilag 7 er særskilt strategien og findes vedhæftet.

Bilag 8. Vigtige levesteder for rødlistede arter i Danmark

DCE har udarbejdet denne rapport, som giver overblik og beskriver alle de vigtige levesteder for rødlistede arter i Danmark. Termen rødlistede arter dækker over de arter, der på Den Danske Rødliste er henført til en af rødlistekategorierne regionalt uddød, kritisk truet, truet, sårbar, næsten truet eller utilstrækkelige data. Rapporten omhandler levesteder for følgende artsgrupper: Karplanter, mosser, svampe, laver, pattedyr, fugle, krybdyr, padder, fisk, dagsommerfugle, natsommerfugle, græshopper, guldsmede, svirreflugter, bier, edderkopper, løbebiller, torbister, træbukke, bladbiller, snudebiller, vandkalve, vandtrædere, vandgravere, hvirvlere og klobiller, døgnfluer, vårfluer, slørvinger, dovenfluer, glansmyg, kvægmyg, vandtæger og gællefødder. Samlet er det de arter, som bør have højst prioritering i forvaltningen af den danske natur, hvis tilbagegangen i biodiversiteten skal bremses. Selvom det endnu ikke er alle artsgrupper, der er dækket af rødlisten, ser det ud til, at de fleste rødlistede arter har påfaldende ens krav til deres levesteder.

Bilag 8 er særskilt strategien og findes vedhæftet.

Miljøstyrelsen
Tolderlundsvej 5
5000 Odense C

www.mst.dk